3. AMICS DE LES NACIONS UNIDES

3.1 Fundació i difusió dels valors de la ONU

> «Nosotros los pueblos de las Naciones Unidas resueltos a preservar a las generaciones venideras de la guerra que durante nuestra vida ha inflingido a la Humanidad sufrimientos indecibles, a reafirmar la fe en los derechos fundamentales del hombre, en la dignidad y el valor de la persona humana, en la igualdad de derechos de hombres y mujeres y de las naciones grandes y pequeñas, a crear condiciones bajo las cuales puedan mantenerse la justicia y el respeto a las obligaciones emanadas de los tratados y de otras fuentes del derecho internacional, a promover el progreso social y a elevar el nivel de vida dentro de un concepto más amplio de la libertad»[1].

Aquestes línies resumeixen els principis bàsics de l'Organització de les Nacions Unides, a partir dels conceptes de llibertat, justícia o dignitat de la persona. Immediatament després de la creació d'aquest organisme a Sant Francisco es va fundar la Federació Mundial d'Associacions de Nacions Unides, el 2 d'agost de 1946 a Luxemburg, com a entitat mare de les Associacions de Nacions Unides estatals i que, segons Eleanor Roosevelt, «havia de ser la veu dels pobles»[2]. Aquestes «serveixen com a nexe vital entre les Nacions Unides i els ciutadans dels Estats membres de les Nacions Unides»[3], portant aquests plantejaments a peu de carrer, en la societat civil dels diversos Estats, amb l'objectiu de promocionar els seus valors entre els ciutadans i pressionar els governs per a la inclusió de disposicions legals que els solidifiquin en les respectives Constitucions. Els seus objectius són:

> «Ser un moviment de la societat civil de les Nacions Unides.
>
> Coordinar i promoure les activitats dels seus membres i donar suport a l'establiment de les noves Associacions de Nacions Unides.
>
> Cooperar, quan això sigui apropiat, amb altres organitzacions els objectius de les quals incloguin el suport de les Nacions Unides i el seu desenvolupament.
>
> Promoure la tolerància, comprensió, solidaritat i cooperació entre homes, dones i nens arreu del món sense distinció de raça, sexe, idioma, religió o orientació política.

---

[1] *Carta de las Naciones Unidas y Estatuto de la Corte Internacional de Justicia*. Departamento de Información Pública de las Naciones Unidas, Nova York, 2007. p. 3.

[2] Entrevista amb Àngels Mataró. Barcelona, 26 de juliol de 2012.

[3] Enrique Vicién *Associació per a les Nacions Unides a Espanya. Una trajectòria amb futur. 40 anys d'història de l'Associació per a les Nacions Unides*. Associació per a les Nacions Unides a Espanya, Barcelona, 2001. p. 9.

> Contribuir a eliminar els obstacles a la pau; treballar per la justícia, la seguretat i el desarmament; promoure el desenvolupament d'una coexistència pacífica i la col·laboració entre nacions.
>
> Lluitar per al reconeixement i respecte als drets humans i les llibertats fonamentals arreu del món i pel reconeixement de les responsabilitats i deures que aquests drets impliquen per a individus, grups i Estats.
>
> Promoure el desenvolupament econòmic, la intensificació del progrés social i d'un millor nivell de vida.
>
> Promoure la recerca, informació i educació sobre els objectius de la Carta de les Nacions Unides i el sistema de Nacions Unides»[4].

Si traslladem aquests plantejaments a l'Espanya de 1963 convindrem que xoquen amb la realitat del país i constitueixen un enfrontament amb les autoritats, que s'oposen als valors que d'aquí es desprenen; serà la tasca diària i les accions concretes les que posaran l'entitat ben aviat en el banc dels acusats davant del règim, atès que la lluita per la justícia o la llibertat topen frontalment amb l'estructura orgànica del franquisme, sobretot si tenim en compte les paraules de Francesc Noguero en un article recollit entre la documentació d'Òmnium Cultural: «La finalidad de las "Asociaciones de Amigos de las Naciones Unidas", de las cuales hay delegaciones en todo el mundo, es presionar sobre los Gobiernos de sus países respectivos para que cumplan los compromisos adquiridos en los pactos ratificados en el seno de la ONU»[5].

Els principis que emanen de la *Carta de les Nacions Unides* van moure diverses persones a la creació de l'Associació d'Amics de les Nacions Unides l'any 1963, amb la figura central del doctor Antoni Puigvert, que es va constituir com a tal el mes de maig d'aquell any[6]. El punt de partida, en contrast amb la situació del país, sembla prendre una direcció clarament contrària a la dictadura: «confiaven que les activitats que pogués desenvolupar la nova entitat contribuirien al restabliment de les llibertats democràtiques del país»[7]. Puigvert explicava: «Consideramos que como base para el

---

[4] *Ibidem*. p. 10.

[5] Arxiu Nacional de Catalunya *Fons d'Òmnium Cultural*. Caixa 31, Arxivador 119.

[6] El mateix Puigvert explicava que «Un grupo de personas de buena voluntad, con el derecho que nos obliga nuestra propia historia, se propuso fuera incluída España en la confederación de Asociaciones Amigas de las Naciones Unidas». Ángel Guallar "Libertad, justicia y paz. Con este fin se ha creado en Barcelona la Asociación de Amigos de la O.N.U." *Diario de Barcelona*. 4 de juny de 1963. p. 39.

[7] Enrique Vicién *Associació per a les...* p. 14.

reconocimiento de la dignidad humana, es necesaria la existencia de la paz y de la justicia; elementos básicos para la libertad que representa el amor [...] cristiano»[8]. De fet, parlar de drets humans a l'Espanya del període condueix indefectiblement a la denúncia de la manca de respecte de la dictadura als drets fonamentals de la persona establerts per les Nacions Unides. Per tant, es pot afirmar que Amics de les NN.UU. es va fundar amb l'horitzó de la democràcia clarament marcat en les seves bases; l'objectiu de l'entitat és donar a conèixer la tasca de l'organització supranacional per tal de poder iniciar una lluita per a la implantació d'aquests principis a l'interior del país. S'aprofita l'espai legal conferit per les autoritats per a transmetre aquest missatge, primer de forma moderada però de forma més oberta quan els esdeveniments dels darrers anys de vida del dictador precipitin la mobilització popular de protesta i a favor del canvi. Així, i com hem observat en totes les entitats civils aquí estudiades, els seus principis fundacionals porten implícits components que aboquen a la lluita contra la dictadura, ocupant l'espai de l'antifranquisme des de la legalitat. I és que l'entitat es veurà implicada en iniciatives ben diverses, des del moviment obrer al món de la cultura, passant per la política en el sentit estricte del terme. Per entendre això cal anar a buscar els plantejaments inicials, cosa que permet comprendre el paper de frontissa desenvolupat entre la lluita contra la dictadura des de la clandestinitat i en l'espai públic. És per això que sovint els Amics de les NN.UU. vehicularan iniciatives inviables per a altres organitzacions perseguides de totes passades per les autoritats.

La primera seu es va situar al carrer Roger de Llúria, en el pis que el Club d'Amics de la Unesco tenia com a domicili, una entitat amb qui els lligaria una evident relació al llarg dels anys[9], celebrant les reunions de la Junta Directiva[10] a casa del Dr. Puigvert[11].

Començava la llarga tasca de promoció de l'entitat, que hauria de donar-los a conèixer davant la societat catalana. Per a fer-ho, el primer acte de posada en escena va ser una

[8] Ángel Guallar "Libertad, justicia y paz. Con este fin se ha creado en Barcelona la Asociación de Amigos de la O.N.U." *Diario de Barcelona*. 4 de juny de 1963. p. 39.

[9] La correspondència entre Amics de les NN.UU. i el Club d'Amics de la Unesco va ser habitual, especialment pel què fa a la difusió d'activitats d'aquesta entitat. Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Correspondència anys 1965-75 part 2*.

[10] La primera Junta estava formada pel Dr. Puigvert en qualitat de president i per Antoni Muntañola, Xavier Portabella, Rosa Menasanch, Angelina Escasany, Pilar Sala de Ricard, Albert Mas Oliver, Josep Maria Trias de Bes, Santiago Nadal, Josep A. Tiffon, Júlia Corominas, Andreu Ribera, Joan Alsamora, Santiago Serra i Claudi Ametlla.

[11] Enrique Vicién *Associació per a les...* p. 14.

presentació celebrada el Dia de les Nacions Unides, el 24 d'octubre d'aquell 1963, al Palau de les Nacions Unides de la Fira de Mostres, amb la presència dels cònsols de Xile, Estats Units, Perú, Marroc, Uruguai, Costa Rica i Filipines, així com membres d'altres associacions internacionals. El discurs d'Antoni Puigvert –acompanyat de l'alcalde accidental José Ribas Seva; Ronald D. Levin, representant de la Federació d'Associacions d'Amics de les NN.UU.; M. H. Samper, delegat de la ONU, i Gabriela Cruz Santos, com a representant de la UNESCO–[12] va servir per:

> «fer una crida a alguns dels segments més dèbils de la societat d'aquell temps: les dones, sotmeses a un bon nombre de prejudicis sexistes, i els joves, "esperança en totes les èpoques i llocs". El president d'Amics de les Nacions Unides no es va oblidar tampoc de les persones de bona voluntat, a qui va demanar un esforç per a la "recerca d'un món en què imperés la pau, la llibertat i la justícia social" i va acabar subratllant que "els problemes internacionals no es resoldran amb les armes, sinó amb arguments del cor"»[13].

Com és evident, la primera aparició pública va estar marcada per la prudència d'un discurs amable amb tots els possibles implicats en la gestió interna i externa –de control de l'aparell repressiu franquista– de l'associació, amb uns plantejaments neutres i assumibles per tothom, destacant la necessitat de treballar des de la concòrdia i per a evitar els conflictes, tot protegint aquells col·lectius més vulnerables. Com veurem en pàgines successives, cal analitzar sempre els posicionaments públics de l'entitat tenint molt present el context polític i social; així, aquesta posada escena és el moment per mostrar idees mare que hauran de guiar l'organització sense entrar en un enfrontament a totes llums evident amb les autoritats si es tenen en compte els principis en què aquesta es basa.

Prèviament a la presentació pública, l'entitat havia atès el tràmit de l'entrada a la Federació Mundial d'Associacions de Nacions Unides (FMANU), aprovada a Nova York el setembre d'aquell mateix any amb els vots en contra de Bulgària, La URSS, Polònia i

---

[12] Per a concloure els actes de celebració del Dia de les Nacions Unides, els convidats es van traslladar a l'hotel *Avenida Palace* on, entre altres parlaments, el director de *La Vanguardia española* va mostrar la seva predisposició a col·laborar: «nuestro director, en cuanto que ofrecía la colaboración de LA VANGUARDIA para la difusión de los ideales propugnados por la asociación "Amigos de las Naciones Unidas"». "Brillante celebración del «Día de la O.N.U.»" *La Vanguardia española.* 25 d'octubre de 1963. p. 27.

[13] Enrique Vicién *Associació per a les...* p. 14.

Cuba, que mostraven així la seva disconformitat amb el règim franquista[14]. D'aquesta manera, Amics de NN.UU. passava a formar part d'un club de 61 membres i, contràriament a l'Estat d'on provenia, ho feia identificant-se amb els valors d'igualtat, llibertat i justícia de la ONU. És a dir, s'hi inscrivia com a delegació espanyola però els seus plantejaments es trobaven als antípodes dels oficials del règim i lluitava per a implantar-los, cosa que voldria dir la fi de la dictadura. Dit d'una altra manera, la única representació espanyola a la FMANU, venia guiada pels ideals democràtics contraris a la dictadura.

Les primeres passes públiques de l'entitat anaven encaminades a donar-se a conèixer públicament alhora que iniciaven accions concretes per a materialitzar els objectius plantejats inicialment. La primera cita es va produir a partir del 5 d'abril de 1964: aprofitant el Dia Mundial de la Salut es va celebrar una Setmana informativa sobre l'Organització Mundial de la Salut (OMS), donant a conèixer la tasca d'aquest ens en la lluita per la salut i contra malalties com el paludisme, la tuberculosi o el còlera. Això s'inscriu en el marc de la tasca de promoció social dels valors de la ONU i les entitats que a ella estan adscrites.

A la celebració de la campanya contra la fam de la FAO, de maig de 1964, la va seguir una Setmana divulgativa dels principis de la ONU i, finalment, la commemoració de l'aniversari de la Declaració Universal dels Drets Humans, amb una Setmana de conferències –intervencions del catedràtic de dret internacional Manuel Díaz de Velasco, Manuel Jiménez de Parga entre d'altres– a partir del dia 7 de desembre a la seu de l'entitat, ja instal·lats al carrer Fontanella, 14, i la inauguració d'una exposició de cartells i fotos de la ONU per la defensa dels drets humans. La conferència inaugural va anar a càrrec de la secretària general de l'entitat, Rosa Menasanch, que va aprofitar aquest fòrum per a explicar els objectius de la federació mundial i defensar «una

[14] *Íbidem.* Segons John Ennals, redactor de la Declaració Universal dels Drets Humans i vice-president de la FMANU el 1973, la citada Federació té la funció de «Señalar a la Naciones Unidas cuáles son las aspiraciones que, acerca de su papel, siente la opinión pública, y divulgar paralelamente los esfuerzos de las Naciones Unidas para que sean conocidos por el público. También tenemos derecho a participar en los trabajos de la O.N.U.: derecho que hemos ejercido en multitud de ocasiones, como la misma redacción de la Declaración Universal de Derechos Humanos. Por otra parte, instamos a la O.N.U. para que realice las funciones que, a nuestro entender, debe cumplir, aunque no estén previstas». Rafael Espinós "John Ennals, redactor de la Declaración de Derechos Humanos" *La Vanguardia española.* 11 de desembre de 1973. p. 34.

opinión pública bien informada, así como a la difusión de los principios de paz que inspiran a la O.N.U»[15]. De forma implícita, no escapa del lector atent la crítica a la situació del país, amb una llibertat de premsa –i per tant, d'una *opinió pública ben informada*– inexistent, que va en contra dels principis de la ONU.

També va ser destacada la conferència del dia 10 de desembre d'Héctor Cuadra, membre de la Comissió Internacional de Juristes que, sota el títol "El hombre, sus derechos y el mundo de hoy", va defensar que «debe analizarse el contenido de la Declaración Universal de Derechos Humanos en lo referente tanto a los derechos civiles como políticos, así como los derechos económicos y sociales, la última conquista del hombre, derechos que deben estar al alcance de todos los individuos»[16]. Els plantejaments del jurista adquireixen una especial rellevància en el context de l'Espanya de 1964, atès que ve a defensar la idea que la Declaració Universal dels Drets Humans estableix el marc general per a la protecció dels drets civils, polítics, econòmics i socials; pel cap baix, dins d'aquest calaix de sastre hi apareixen els conceptes de llibertat d'expressió, reunió, associació, així com l'establiment d'un sistema polític que garanteixi la representativitat dels ciutadans. Amb una manca de concreció en realitats estatals particulars intencionada, Cámara posa sobre la taula l'incompliment de tots i cadascun d'aquests principis a l'Estat espanyol i obre la porta a un discurs per tots conegut però no sempre expressat públicament: el règim de Franco vulnera els drets humans que es desprenen de la Declaració Universal dels Drets Humans.

L'autor d'aquesta defensa aferrissada dels principis de la ONU és un element extern a l'Estat, cosa que li permet un marge de llibertat difícil d'assolir per als espanyols[17], però el missatge es transmet des d'un acte organitzat per Amics de les NN.UU., cosa que no serà en va[18]. És a dir, les primeres accions desenvolupades per l'entitat ja la

[15] "Comenzó la «Semana de información de Derechos Humanos»" *La Vanguardia española.* 8 de desembre de 1964. p. 24.
[16] "Semana de información de Derechos Humanos" *La Vanguardia española.* 10 de desembre de 1964. p. 22.
[17] Segons Vicién, «L'estatus legal de què gaudia l'associació permetia que els seus convidats poguessin parlar sense embuts per por a les represàlies». Enrique Vicién *Associació per a les...* p. 18.
[18] Cal posar la celebració de conferències públiques –instrument escollit en la majoria dels casos per Amics de les NN.UU. per a desenvolupar la seva activitat– en el context del control asfixiant a què sotmet el règim les associacions legals. Per a fer-ho ens remetem a les paraules de Borja de Riquer: «Evidentemente, las conferencias

situen en el punt de mira de les autoritats[19], que no estan disposades a acceptar aquests missatges de clar contingut contrari al règim. En sentit estricte, els Amics estan desenvolupant les polítiques que es desprenen de les organitzacions internacionals de referència que, òbviament, xoquen ja des d'un inici amb la situació d'Espanya, convertint els actes en plataformes des de la qual es va construint un discurs contrari a les instàncies governamentals i s'empeny per l'establiment d'uns drets que, en última instància, condueixen indefectiblement a la demanda d'un canvi de règim.

El 1964 va ser un any de divulgació dels principis de l'entitat que ja en prefigura la seva trajectòria futura i l'espai a ocupar en la societat catalana. Amics de les Nacions Unides creixia a partir de l'organització d'actes públics que la premsa s'encarregava de posar a l'abast de l'opinió pública –encara de forma tímida–. L'any següent es va procedir a l'adaptació dels estatuts a la llei d'associacions de 24 de desembre de 1964[20] que, a banda del tràmit formal, servia també per a posar de manifest quina era la situació de control en què vivia tota associació a finals d'aquell any[21], i fins a la fi de la dictadura.

---

debían obtener previamente el permiso gubernativo, e incluso remitir el texto al gobierno civil. Todas las actividades públicas debían gozar de la pertinente autorización y aceptar la presencia de un delegado gubernativo que controlaba que los actos se ajustasen a lo permitido y que tenía el poder de suspenderlos en cualquier momento». Borja de Riquer *La dictadura*... p. 346.

[19] Seguint amb l'anterior cita de Riquer, cada activitat pública organitzada per Amics de NN.UU. (xerrades, setmanes culturals...) o activitats internes (Assemblea ordinària) va precedida d'una sol·licitud formal de permís del president al cap superior de policia. Si s'autoritza, sota signatura de «El Jefe de la Sección», es declara «INFORME FAVORABLE/PUEDE AUTORIZARSE». En alguns casos, com en la sol·licitud de 27 d'octubre de 1966 per a la celebració d'una conferència de Pablo Sancho Riera sobre "Antecedentes y necesidad de las Naciones Unidas", es demana que «en este último puedan ser utilizados los idiomas oficiales y vernáculos». Sempre després del «Donativo con destino al Montepio General de Policía: TRES PESETAS». Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Permisos socials anys 1964-1977*. Fins i tot el cap superior de policia de Barcelona recorda a l'organització que és necessària la sol·licitud de permís per a la celebració d'actes públics –més enllà de les assemblees de l'entitat– en una carta de 24 d'abril de 1967, adduint la falta en aquest punt en les darreres ocasions: «En relación con diversas conferencias programadas por la Asociación de Amigos de las Naciones Unidas en España, de la cual es Vd. Presidente, y de las que no se tiene conocimiento oficial en esta Jefatura Superior, tengo la distinción de participarle que, a tenor de lo dispuesto en la Orden Circular del Ministerio de la Gobernación de 20 de julio de 1939, es necesaria la autorización gubernativa para la celebración de esta clase de actos, toda vez que la exención prevista en el apartado a) de la prevención 2ª de la citada Orden Circular afecta exclusivamente a las reuniones estatutarias de las asociaciones legítimamente establecidas, es decir, a las que con carácter ordinario celebren los socios o directivos para tratar de asuntos orgánicos relacionados con la entidad». Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Documents Govern Civil fins 1978*.

[20] Els objectius establerts en els nous estatuts ja prefiguren la reclamació al govern com una condició indispensable de l'obrar de l'entitat: «divulgación y promoción de los principios de las Naciones Unidas, la Carta de los Derechos del Hombre y las resoluciones de la Asamblea General entre la opinión pública y, al mismo tiempo, presionar sobre los Gobiernos respectivos para que adecuen su conducta a éstas normas». Arxiu Nacional de Catalunya *Fons d'Òmnium Cultural*. Caixa 31, Arxivador 119.

[21] La carta de la Direcció General de Política Interior (dependent del Ministeri de la Governació) de 23 de febrer de 1967 dóna fe d'aquesta pressió: en ella, les autoritats sol·liciten a Amics de les NN.UU. que enviïn dos nous exemplars dels estatuts adaptats a la nova llei (després que se n'enviés una còpia a la citada Direcció en data de 2 de gener) perquè els tinguin al Govern Civil de Barcelona. Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya

Paral·lelament a aquesta tasca va existir en aquest període una altra prioritat lligada també a l'expansió de l'entitat: la captació de socis[22] o col·laboradors que contribuïssin a la viabilitat econòmica de la mateixa. Reproduïm aquí un model de carta que Antoni Puigvert enviava a destacats empresaris de la ciutat (la present correspon a 17 de març de 1965 però representa un format estàndar) demanant la seva aportació econòmica:

> «He pensado que la importante empresa, que Vd. tan acertadamente dirige, podría figurar entre nuestros Miembros Protectores, y con esta petición, me permito dirigirle la presente, esperando encontrará una entusiasta acogida.
>
> Usted conoce perfectamente que nuestra Asociación procura difundir en España la labor humanitaria y pacifista de la ONU y sus Organismos especializados»[23].

A això s'hi ha de sumar l'expansió pel territori, amb la fundació de delegacions locals com un intent de penetrar amb més força en la societat; el temps acabarà demostrant que aquestes van esdevenir una peça clau per a l'extensió dels valors de les Nacions Unides i els principis democràtics, assumint un discurs partidari del canvi polític amb especial força a partir dels anys setanta[24]. Igualment, el mecanisme de creació pel qual només era necessari que deu socis demanessin la constitució d'una delegació (quedant en mans del Consell Directiu l'autorització, si s'escau, per a traslladar la demanda al Govern Civil)[25], demostra la força que va prendre el moviment, atès que l'impuls de creixement ve de les bases, amb les iniciatives de persones que de forma desinteressada sol·licitaven crear una delegació, un exemple més de l'impuls de la societat civil del període a favor dels principis democràtics. L'associació havia nascut a Barcelona gràcies a un grup de persones especialment actiu i, això, sense un patró definit que expliqués la creació de delegacions, hauria de resultar clau per l'expansió a nivell català (amb l'excepció de Madrid). Amb tota probabilitat, la xarxa, els contactes personals que tanta importància van tenir en l'aparició i expansió de moviments

---

Documents Govern Civil fins 1978. Tot i l'habitual seguiment, s'aprofiten les escletxes legals que ofereix la nova llei per a procedir a la creació de noves delegacions sense la necessitat de sol·licitar permisos, com s'explica en una carta de 20 de novembre de 1965. Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Correspondència anys 1965-75 part 2*.

[22] La xifra de socis era de 681 en tancar el 1965. Enrique Vicién *Associació per a les*... p. 19.

[23] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Correspondència anys 1965-75 part 2*.

[24] Amb la nova dècada es van crear delegacions dels Amics de les Nacions Unides a Granollers, La Garriga, Balaguer, Madrid, Terrassa, Maó, Mollet, Manresa, Cerdanyola, Torelló o Rubí. Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Delegacions.*

[25] *Ibidem*.

socials expliquen l'establiment de les diverses seus al territori català i també a Madrid, dues de les zones amb un nivell de mobilització més elevat de l'Estat.

Aquest any 1965 suposa també l'adopció de les diverses llengües parlades al territori espanyol (esdevenint una via per l'ús del català) com a llengua de comunicació per als actes i documents de l'entitat, segons s'aprova el 10 de gener, per suggeriment d'Heribert Barrera. Això entronca directament amb la defensa dels drets lingüístics de tots els pobles, també defensada des de l'Encíclica *Pacem in terris* –ben present en el període– i vulnerada repetidament per l'Estat espanyol. Malgrat la fase inicial de vida de l'entitat no es caracteritzi per una denúncia oberta a les polítiques del govern ràpidament apareixen les lògiques topades si tenim en compte el què es traspua de la seva activitat habitual. Així, l'escriptor Rafael Tasis, membre de la Junta Directiva, va ser multat amb 10.000 pessetes per la intervenció en l'Assemblea Extraordinària, segons indica la còpia del *Negociado multas* de la Secretaria General del Govern Civil de Barcelona de 5 d'agost de 1965:

> «Vista la denuncia formulada ante este Gobierno Civil por la "Asociación de Amigos de las Naciones Unidas".
> Resultan de ella los siguientes hechos: adoptar una irregular conducta al intervenir y usar de la palabra, durante la Asamblea General extraordinaria, celebrada por dicha Asociación el día 20 de junio último, con protestas improcedentes, encaminadas a alterar el orden público en dicha reunión»[26].

Aquest primer incident va generar un fort malestar en l'interior de la Junta, fins al punt que Claudi Ametlla, amic personal de Tasis, presentà la dimissió com a vice-president segon en una carta de 18 d'agost de 1965. El motiu: La suposada denúncia que motiva la multa prové de la mateixa entitat, segons s'especifica en la mateixa. Davant d'això, Ermengol Passola, va redactar una carta l'endemà en què defensava l'honor de l'entitat:

> «Em penso que molts de nosaltres ni tan sols podem recordar quina intervenció va tenir el Sr. Tasis. En tot cas, qui la recordi sabrà precisament fins a quin punt devia ser justa o senzillament justificable. En tot cas, el que és evident és que no es pot considerar que fos encaminada a alterar l'ordre públic.

[26] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Correspondència anys 1965-75 part 2*.

> Ara bé, hi ha un punt en aquesta denúncia, per al qual, com a membre de la Junta, crec que no hi puc passar, i l'invito a vostè a reflexionar-hi també: És el punt en el qual es diu que la denúncia ha estat formulada per l'Associació d'Amics de les Nacions Unides, per tant, per nosaltres mateixos. Com que això és una calúmnia, no puc admetre que se m'imputi i estic disposat a presentar l'escrit que calgui signant tot el Consell General, per arribar allà on sigui menester per aclarir fins a quin punt hi ha hagut un malentès o un mal intencionat que ha volgut involucrar-nos en una irregularitat com és aquesta»[27].

La situació demostra fins a quin punt el règim manté la ferma convicció de la necessitat de control d'aquells àmbits potencialment perillosos. El seguiment governatiu de les intervencions i decisions preses a les assemblees i altres reunions de treball és habitual, però la intervenció del Govern Civil i la posterior multa permet calibrar quina és la qualificació que atribueixen als Amics de les NN.UU.: una organització a tenir en compte perquè tant els seus plantejaments com alguns dels seus membres s'oposen frontalment al que la dictadura estableix com a acceptable. En conseqüència, no podem sinó atribuir el paper que aquesta entitat havia de desenvolupar en els llargs anys de lluita durant el franquisme. En els inicis els conflictes es van resoldre de forma interna però això no tardarà a transcendir a l'esfera pública.

L'entitat seguia immersa en un procés de creixement que passava pel seu posicionament en la societat catalana. En aquest context se celebraren els actes de commemoració del vintè aniversari de la fundació de la ONU, engegats el dia 8 de novembre amb una conferència inaugural del professor Manuel Jiménez de Parga que va destinar el temps concedit a explicar els orígens, els objectius principals i l'estructura organitzativa de les Nacions Unides. El dia 24 d'octubre Antoni Puigvert havia publicat una columna a *La Vanguardia española* en què feia una revisió al que havien significat aquells vint anys, i destacava la necessitat de recolzar els principis de la ONU des de totes les vessants:

> «Siempre es incomparablemente mejor para el hombre, unidad fundamental de los pueblos, que los esfuerzos comunes sean dirigidos, incluso con sacrificios propios, a eliminar la guerra y sustituirla por el esfuerzo en la lucha contra el analfabetismo, y el Hambre para con ello alcanzar la mejor salud espiritual que la educación comporta y la física, que la alimentación razonada conserva y mejora.

[27] *Ibidem.*

> Esta gran misión de las Naciones Unidas se resume, para los hombres de buena voluntad, en el mandamiento "Amaos los unos a los otros", uno de cuyos caminos es luchar contra la ignorancia y sustituir el proverbio del Imperio romano de "Si quieres la paz prepárate para la guerra" en proseguir la lucha contra la ignorancia y el analfabetismo para que la mente humana solo evoque el "Amaos los unos a los otros", frente a los impulsos que las ambiciones desmesuradas provocan.
>
> Para ayudar a esta gran misión universal, uno de cuyos pastores ha sido el Papa con su presencia en las Naciones Unidas, es necesario difundir estos propósitos; para ello todos debemos contribuir, según nuestras posibilidades, a divulgar los conceptos de gran misión de paz universal de las Naciones Unidas. Esto es el propósito que anima a los Amigos de las Naciones Unidas, en España, con sede en Barcelona, perteneciente a la Federación Mundial de Sociedades de Amigos de las Naciones Unidas. Para que la entidad internacional que tiene su sede en Nueva York pueda tener, día a día, mayor eficacia, es necesario que no solamente los Gobiernos sino los pueblos de todo el mundo conozcan bien sus propósitos y los apoyen sinceramente. Tal es nuestro propósito en España, dar a conocer mejor al público, en la medida de las posibilidades nuestras la gran misión de las Naciones Unidas. En el vigésimo aniversario de la Carta de San Francisco, meditar sobre esos puntos es la mejor conmemoración que cada uno, en particular, puede hacer: y actuar en consecuencia»[28].

El doctor Puigvert utilitza la premsa com a altaveu per a la transmissió del missatge oficial de l'entitat en una data tan assenyalada. En ell hi reflecteix els conceptes de *pau universal*, lluita contra l'analfabetisme[29] i la fam a escala mundial, allunyant el problema de l'àmbit espanyol. Amics de les Nacions Unides, defensa, es va constituir per a treballar amb aquests objectius amb què tots els estaments es poden identificar. I hi afegeix al Papa com a element que legitima la lluita de l'organització a favor d'aquests drets. Per tant, observem els primers gestos de l'entitat des de la voluntat de donar-se a conèixer com a transmissors dels ideals de la ONU però sense entrar encara en la situació dels drets humans a l'Estat espanyol.

El treball de base per a la difusió dels principis de la ONU i els Amics es va estendre fins el 1967, amb accions com la que es desprèn de la carta de Lluís Torras (secretari

[28] Antoni Puigvert "Necesidad de difundir unos altos ideales" *La Vanguardia española.* 24 d'octubre de 1965. p. 48.
[29] Les taxes d'analfabetisme a Espanya se situaven en el 12,1 % el 1960 (amb un 16,7 % per a dones i un 8 % en els homes), arribant al 8,8 % (distribuït en un 12,3 % en el cas de les dones i un 5,1 % entre els homes). Miguel Artola *Enciclopedia de historia de España*. Vol. 6. Alianza, Madrid, 1988-1993. p. 795.

accidental de l'entitat) al secretari general d'Amics de la Unesco en què s'explica que «La COOPERATIVA PAU I JUSTICIA [...] ha organitzat, per al dia 21 del corrent [1965], a les deu de la nit, un acte consistent en projecció de films de Nacions Unides, i en una conferència a càrrec d'un associat nostre, sobre el tema "LA COOPERATIVA EN EL DESENVOLUPAMENT ECONOMIC I SOCIAL DEL PAÍS"»[30] i els demanen un aparell per a projectar imatges[31]. En la mateixa línia van la conferència d'Osvaldo-López Noguerol de 9 de desembre de 1966 amb el títol "Las Naciones Unidas y su papel como espejo y motor de la vida internacional" o la celebrada a l'*Hogar asturiano* de Barcelona el 21 de gener de 1967 sobre "La declaración Universal de los Derechos Humanos"[32]. En aquest període destaca la Setmana d'informació sobre el Vietnam, a partir del 6 de juny de 1966[33], amb la intervenció dels cònsols Manuel Estévez i John W. Ford, de Cuba[34] i Estats Units respectivament. Les conferències van representar una interessant

[30] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Correspondència anys 1965-75 part 2.*

[31] Aquesta acció ens porta a aturar-nos un moment en la relació constant entre Amics de la Unesco i Amics de les NN.UU. Existeix un clar parentiu entre ambdues entitats, en el sentit que l'Organització de les Nacions Unides per l'Educació, la Ciència i la Cultura va néixer amb la constitució de la ONU. Així, els objectius de l'educació universal i la promoció de la cultura es desprenen dels valors de pau impulsats des de les Nacions Unides. És per això que ja en el moment de la creació dels Amics de les NN.UU. a Barcelona la primera seu social es va situar al local d'Amics de la Unesco. La col·laboració va ser estreta, tal i com demostra el fet que en totes les setmanes informatives, a més de l'acte de presentació de l'entitat a Barcelona el 24 d'octubre de 1963, la presidència de l'acte anava a càrrec de representants d'Amics de les NN.UU. –normalment el doctor Puigvert– però també de membres dels Amics de la Unesco. Els actes de l'any internacional de l'educació, el 1970, o la commemoració del XXVè aniversari de la Declaració Universal dels Drets Humans, el 1973, també van ser compartits per ambdues entitats, entre d'altres. La correspondència entre les entitats dóna fe de l'estreta col·laboració que permet arribar a un major nombre de ciutadans i millora la capacitat organitzativa d'accions. Sobre la història del Club d'Amics de la Unesco cal buscar la referència d'Anne Willings-Grinda: «Le *Club des amis de l'UNESCO de Barcelone* ou *de Catalogne*, le nom change selon les époques, est soutenu par d'éminentes personnalités du monde culturel et éducatif catalan. Ses travaux, essentiallement culturels, artístiques, éducatifs et d'information, lui ont pourtant valu des mesures de rétorsion dans le passé: fermetures, suspensions d'activités, on été prononcées à pluiseurs reprises par les autorités. Mais, tal le Phénix, le club a toujours su renaître de ses cendres et reprendre le fil de ses idées, témoignant ainsi d'une ténacité qui explique sa longévité» Anne Willings-Grinda *Les clubs UNESCO, des chemins de lumière*. Organització de les Nacions Unides per l'Educació, la Ciència i la Cultura, París, 1999. p. 42.

[32] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Permisos socials anys 1964-1977.*

[33] Ja en l'Assemblea de la FMANU celebrada l'octubre de 1965 a Niça, en què Amics de les Nacions Unides va ser representada per Francesc Arbolí, Albert Mas Oliver, Anton Cañellas i Francesc Noguero, s'havia posat de manifest la preocupació pel conflicte del Vietnam, esdevenint un dels temes centrals de la trobada. Enrique Vicién *Associació per a les...* p. 18.

[34] El cònsol de Cuba va realitzar dues conferències l'11 i el 14 d'abril –autoritzades pel cap de policia el 10 d'abril de 1967– en què es van pronunciar paraules com «La problemática de América Latina no se puede estudiar sin tener en cuenta la intervención que el imperialismo de los Estados Unidos ejerce en esa zona del mundo [...] Lado a lado, se encuentran aquí, el imperialismo en su más cruda, brutal y agresiva expresión, aspirante a dominar el mundo y ejemplo de dominador colonialista. Encontramos también un pequeño país que sufrió las rapaces embestidas del imperialismo y que logró emanciparse política y económicamente del yugo yanqui, para constituir en su territorio, el primer país Socialista de América». En la segona part s'explica el cas cubà; partint de la crítica als Estats Units, es fa un repàs a la història recent de l'illa, aturant-se a explicar el model aplicat pel socialisme castrista. Tot és enviat a Amics de NN.UU. en una transcripció de 31 de maig de 1967. Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Permisos socials anys 1964-1977*. Es tracta d'un acte cultural però, en essència, el contingut és

confrontació d'idees en què es qualificava la guerra de «"de agresión" por parte de los Estados Unidos»[35] o «un acto más de la agresión comunista»[36], segons el conferenciant.

La Setmana, a més d'un acte més de promoció, suposa un espai per al debat, ben escàs en l'àmbit oficial del règim; d'aquí la importància de l'organització d'aquests actes en tant que fòrums de reflexió que contribuïen al creixement d'una cultura política –en el benentès que la qüestió de fons del tema és ideològica– que el franquisme pretenia monopolitzar. Per tant, la iniciativa d'una entitat civil acaba representant, altra volta, una alternativa al discurs oficial, brindant la oportunitat de l'exposició de plantejaments diversos com un petit oasi en el context de la dictadura.

Ja en aquests primers temps de vida, l'entitat va exercir el seu paper de denúncia contra accions que vulneraven els drets humans a gran o a petita escala. Aquest és el cas de la Junta de 17 de novembre de 1966, en què s'acorda:

> «Lamentar y repudiar las agresiones que de palabra y obra fueron objeto con ocasión y a posteriori de pronunciar unas conferencias el vicepresidente primero de esta entidad, don Santiago Nadal Gaya y el vocal primero de la misma, don Manuel Jiménez de Parga y Cabrera. Este acuerdo, se comunicará de manera especial y por escrito a los dos directivos citados.
>
> Poner de relieve ante la opinión pública española que, tanto el señor Nadal como el señor Jiménez de Parga, colaboran desinteresada, asidua y espontáneamente en las tareas de nuestra Asociación, dirigidas a difundir las ideas de paz y convivencia pacífica entre todos los pueblos y hombres del mundo.
>
> Nuestra Asociación, se cree en el deber de manifestar que conforme a la Declaración de Derechos Humanos de las Naciones Unidas, Organización de la que España es miembro, todo individuo tiene derecho "a la seguridad de su persona" (art. 3) y a "la libertad de opinión y de expresión", incluyéndose en este último derecho "el de no ser molestado a causa de sus opiniones" (art. 19).
>
> Finalmente, dada la penosa impresión que fuera de nuestras fronteras han causado los hechos reseñados, el Consejo directivo se cree también en el deber de comunicar a la Federación Mundial de Asociaciones pro Naciones Unidas, Organización no

---

eminentment polític. L'enviament d'aquest document a l'entitat és significatiu de la imatge que des de fora se'n té i la deriva que anava prenent.

[35] "«Semana de información sobre el Vietnam», en Barcelona" *La Vanguardia española.* 12 de juny de 1966. p. 44.

[36] *Íbidem.*

> gubernamental que goza de Estatuto Consultivo ante la Organización de Naciones Unidas, que la Asociación en España, ha constatado la repulsa que dichas agresiones han tenido en la Prensa española y en una buena parte de la opinión pública de nuestro país. Se acordó asimismo, rogar a la Federación que transmita esta constatación a las Asociaciones hermanas de los distintos países que, junto con la española, se agrupan en la citada Federación Mundial»[37].

El comunicat de premsa de la Junta Directiva de l'associació sintetitza els principals elements que van conformar la vida de l'entitat en el context de la dictadura: en primer lloc, alerta de la vulneració de drets humans (en aquest cas a partir d'una agressió) per part d'un grup de ciutadans que utilitzen la violència com a forma de dissuasió de la llibertat de pensament i expressió; d'aquesta manera, defensa aquests drets que emanen dels principis de les Nacions Unides. Tot i que en aquest cas no s'esmenta, la lectura a un altre nivell ens porta automàticament a identificar la no garantia d'aquests drets amb l'Estat espanyol; a ningú se li escapa que aquesta denúncia és també la denúncia a la manca de llibertats de la dictadura que en alguns casos fins i tot empara grups d'*incontrolats* com els agressors de Nadal i Jiménez de Parga[38]. Igualment, l'article mostra la utilització de la premsa com un vehicle de protesta que serveix, al seu torn, per difondre la missió de l'entitat i construir un teixit social favorable al canvi. Podríem dir que cadascun d'aquests articles ajuda a transmetre entre la ciutadania un missatge contrari al govern. Endemés, es pot percebre de forma nítida la utilització de l'exterior per a donar una nova dimensió a l'afer i exercir pressió des d'instàncies internacionals, és a dir, es trasllada el problema a l'estranger per a mostrar la situació de manca total de drets humans que es viu a Espanya.

L'activitat dels Amics de les Nacions Unides començarà a prendre un camí més enllà de la simple promoció pròpia, a partir de 1967 i 1968, amb un posicionament com més va més identificat amb l'antifranquisme, cosa que generarà l'habitual reacció del govern

---

[37] "Acuerdos de la Asociación de Amigos de las Naciones Unidas de España" *La Vanguardia española.* 25 de novembre de 1966. p. 25.

[38] Per a un estudi amb les xifres d'atacs a establiments culturals, veure Georgina Cisquella, José Luís Erviti i José Antonio Sorolla *La represión cultural...* Ferran Gallego dibuixa el paper de l'extrema dreta al darrer franquisme a Ferran Gallego "Nostalgia y modernización. La extrema derecha española entre la crisis del franquismo y la consolidación de la democracia" *Ayer.* Núm. 71, 2008. pp. 175-209.

en forma de repressió. Bona mostra d'això és el concert celebrat a la plaça de les Arenas, a Barcelona, el dia 19 de novembre de 1967 en el context de la campanya contra la fam de la FAO[39]. El festival va reunir algunes de les figures més representatives de *La Nova Cançó*[40] com Raimon, Núria Espert, Rafael Subirachs, Joan Manuel Serrat, *Quico* Pi de la Serra, Jacinta, Miquelina Lladó, Guillermina Motta, Guillem d'Efak, Pere Oriol, Enric Barbat, Marian Albero, Xavier o l'*EuroGrup*[41].

Si analitzem el fenomen de la *Nova cançó* i els seus membres com a «icones de contestació al règim»[42], «estandart de la lluita antifranquista»[43] i «portaveus d'una consciència cívica»[44], amb la capacitat de convertir els seus recitals en autèntics actes populars de protesta contra les autoritats governamentals, podem calibrar el sentit que a nivell simbòlic prenia aquest festival. La trajectòria d'alguns dels cantautors implicats entronca plenament amb la lluita contra la dictadura i la identificació amb els ideals de llibertat democràtica assumits per l'oposició al règim; *ergo*, el concert situa l'entitat en aquest mateix escenari, partint d'una campanya contra la fam que esdevé, si més no simbòlicament, quelcom que transcendeix aquests límits. L'organització per part d'Amics de les NN.UU. es justifica en els següents termes:

> «Si algo caracteriza precisamente la corriente humana que se expresa en la nueva canción es la sensibilidad por las aspiraciones de un mundo que en todas partes busca

---

[39] Enrique Vicién *Associació per a les...* p. 20.

[40] Històricament s'han situat els orígens de la *Nova Cançó* en la publicació de l'article de Lluís Serrahima i Miquel Porter Boix "Ens calen cançons d'ara", publicat l'any 1959. Llorenç Soldevila "Nova Cançó" a DD.AA. *Catalunya durant...* pp. 285-286. Es tracta d'un moviment de renovació cultural de la cançó en català impulsat per la creació d'*Els setze jutges* el 1961 amb una especial incidència a nivell cívic i polític, fins al punt que el mateix autor defensa que «ha estat l'únic fenomen de masses de la cultura d'aquest país que ha arribat a congregar milers de persones en els seus actes». Llorenç Soldevila *La nova cançó (1958-87). Balanç d'una acció cultural.* L'aixernador, Argentona, 1993. p. 287. El llibre parteix de la seva tesi doctoral: Llorenç Soldevila *La nova cançó, 1958-1987: Un fenomen cultural modern*. Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 1991. Més exagerada sembla l'afirmació de Casas i Batista quan defensen que la Nova Cançó es convertí en la «plataforma exterior de masses més important de la contestació a la dictadura». Antoni Batista i Àngel Casas "Les cançons de la Transició" a Rafael Aracil, Andreu Mayayo i Antoni Segura (eds.) *Memòria de la Transició a Espanya i a Catalunya.* Vol. IV. Edicions de la Universitat de Barcelona, Barcelona, 2003. p. 272. El que està clar, emperò, és que el moviment apareix com un clar impulsor de la lluita contra el franquisme, recolzat pel factor d'unió màgica que aporta el món de la música en viu, amb centenars de persones cantant peces que esdevindrien himnes d'oposició al règim per les lletres amb missatges implícits. Fou així com els recitals es convertiren amb més freqüència del què hagués volgut el governador civil en actes col·lectius de protesta, amb el conseqüent perill de desestabilització de l'ordre establert a causa fonamentalment de la interacció entre el públic i l'autor.

[41] Alguns d'ells, com Quico Pi de la Serra o Raimon van rebre la negativa a les seves actuacions en més d'una ocasió –per exemple amb la prohibició de la intervenció de Raimon a la celebració de la Festa de Maig de les Lletres Catalanes de 1972 estudiada anteriorment–.

[42] Martí Marín *Història del franquisme...* p. 294.

[43] Joan B. Culla i Borja de Riquer "El franquisme i la Transició... p. 407.

[44] *Íbidem*. p. 408.

> una más profunda y verdadera fraternidad. No hay contraste entre el impulso que ha dado vida y resonancia a la nueva canción y esa presencia difusa en la arena de los más sombríos problemas con los que el hombre de hoy tropieza; porque es un impulso de justicia y de verdad el que ha levantado estas voces»[45].

Aquesta tendència va influir en la visió de l'entitat per part de les autoritats, tal i com va quedar demostrat en els actes de celebració dels vint anys de la Declaració del Drets de Humans, el 25 de novembre de 1968. L'acte central de la commemoració es va desenvolupar al Col·legi d'Advocats de Barcelona, presidit pel doctor Puigvert i amb la intervenció de Jiménez de Parga, Maria Aurèlia Campmany o Miquel Roca Junyent entre altres i la presència de representants de la FMANU i el Secretariat de la Comissió Internacional d'Organitzacions No Governamentals. Tanmateix, les autoritats van prohibir l'acte a celebrar el 10 de desembre al Col·legi de Metges, com a mostra de la manca de llibertat que precisament reclamava Amics de les NN.UU. en base a la Declaració de la que se n'estava celebrant l'aniversari. L'entitat emetia un comunicat de premsa que va aparèixer amb data de 13 de desembre de 1968:

> «Por no haber obtenido la debida autorización se ve obligada a suspender los actos organizados para los días 12, conferencia a cargo del abogado don Francisco Casares, y cuyo tema era "La O.I.T. y los Derechos Humanos", y 14, en el que debía rendirse un homenaje al señor René Cassín, destacado jurista francés y destacado colaborador en la Declaración Universal de los Derechos Humanos, con motivo de haberle sido concedido el Premio Nobel de la Paz»[46].

El règim enduria els seus posicionaments envers l'entitat a mesura que aquesta prenia també una línia més oberta a favor del canvi democràtic i intensificava la seva activitat en aquesta direcció.

3.2 La dimensió internacional

L'associació d'Amics de les Nacions Unides a Espanya va utilitzar la seva pertinença a una organització internacional com la Federació Mundial d'Associacions de Nacions

[45] "El domingo, canciones" *La Vanguardia española*. 18 de novembre de 1967. p. 25.
[46] "Suspensión de un acto organizado por la Asociación de Amigos de las Naciones Unidas" *La Vanguardia española*. 13 de desembre de 1968. p. 27.

Unides per a transmetre un missatge a l'exterior sobre la situació dels drets humans a Espanya, fins al punt que aquesta es va convertir aviat en una plataforma de canalització de missatges cap a l'opinió pública internacional; per tant, la presència de representants com Anton Cañellas o Albert Mas Oliver va ser clau perquè es plantegés la qüestió espanyola en les sessions plenàries[47]. Es dóna la paradoxa que Espanya forma part de la ONU[48] però la representació del país a la FMANU és monopolitzada per una entitat que aprofita aquella palestra per llançar missatges contraris a la mateixa existència del règim dictatorial. Aquesta organització és absolutament clau per a entendre el posicionament dels Amics en el tardofranquisme, insistint en una via altament explorada per l'oposició a la dictadura: la recerca d'una difusió de la realitat del país a l'estranger, adés utilitzada per mitjà de la premsa, adés a través d'organitzacions internacionals –com la que ens ocupa o els partits polítics germans, per a citar-ne dos exemples–.

Aquesta tasca no va ser en va, amb un retorn d'aquest missatge en forma de pressions exercides des d'autoritats[49] internacionals a governants espanyols, evidència de la situació en què havia quedat l'Espanya dels anys setanta en el context de l'Europa occidental. Es tracta de la mateixa estratègia seguida per l'entitat a nivell intern però amb totes les llibertats que ofereixen les organitzacions internacionals. L'evolució temporal també va córrer en paral·lel a aquest posicionament, iniciant-se la intervenció rellevant d'Amics de NN.UU. a la FMANU a partir de finals dels seixanta amb discursos més o menys generals, per a entrar en problemàtiques concretes de la manca de garantia dels drets humans a Espanya amb la nova dècada. És així com trobem un document aprovat a la XXI Assemblea plenària celebrada a Ginebra el 1968 i titulat "COMITE DE LA FMANU POUR LA PROTECTION DES DROITS DE L'HOMME", en

[47] En aquest apartat s'obviarà la documentació que fa referència a alguns dels aspectes estudiats en successius apartats; aquests tipus de documents –per exemple els referents a la lluita obrera, entre d'altres– seran inclosos per a explicar la lluita d'Amics de Nacions Unides en els diversos àmbits treballats aquí.

[48] No hi va ingressar fins el 14 de desembre de 1955, quan l'Assemblea General va aprovar la seva entrada, convertint-se en l'Estat membre número seixanta-cinc. Sobre el posicionament de l'ONU respecte els països on no es garanteixen els Drets Humans, Ennals explica: «Todos los Gobiernos que no respetan esos derechos son criticado [Sic] en el seno de la O.N.U. y resulta lógico que les es sumamente molesta esta crítica, pública y permanente». "John Ennals, redactor de la Declaración de Derechos Humanos" *La Vanguardia española*. 11 de desembre de 1973. p. 34.

[49] Aquí el concepte es pot prendre des de la forma del càrrec desenvolupat –el secretari general de l'FMANU, per exemple–, però molt especialment atansant-nos a la definició llatina d'*auctoritas*, com a legitimació moral que posa en disposició d'emetre opinions valorades a qui se li reconeix.

què es presenta un projecte per la creació d'un comitè per a la preservació dels drets humans a proposta dels Amics:

> «Ce projet faisait allusion au préambule de la Charte des Nations Unies, dont sa seconde phrase proclame la foi dans les droits fondamentaux de l'homme. Il reconnaissait le caractère universel de ces droits et la responsabilité de nos Associations dans ce domaine. Manifestant son inquiétude pour l'existence de gouvernements incompatibles avec les buts formulés par la Déclaration universelle des droits de l'homme ainsi que pour la renaissance de groupes se réclamant des idéologies nazi-fascistes et de l'intolérance raciale, l'Association espagnole estimait nécessaire la prise de mesures destinées à éviter la propagation de telles idéologies et à dénoncer les violations commises contre toute collectivité ou minorité nationale. Tout violation des droits de l'homme ferait l'objet d'une plainte que les Associations membres pourraient porter devant le Comité mentionné ci-dessus.
>
> L'Assemblée plénière adopta à l'unanimité une déclaration, par laquelle elle remercie l'Association espagnole de sa suggestion et apprécie "à sa juste valeur le principie en jeu". Elle recommanda au Comité Exécutif de créer un sous-comité chargé d'étudier le projet et de donner son avis sur la façon pratique de le mettre en ouevre»[50].

Es tracta d'una proposta que Amics de les Nacions Unides fa a través d'aquest organisme per a la seva aplicació a escala mundial; a ningú se li escapa, però, que el punt de partida és la realitat espanyola. De fet, són problemes reals del país que es poden sintetitzar bàsicament en dos: la manca de respecte als drets humans establerts per la Declaració de 1948, que alguns Estats vulneren de forma sistemàtica –tot i la seva pertinença a la ONU, com en el cas espanyol–[51]; i d'altra banda, l'aparició i creixement de grups d'extrema dreta que identifiquen amb l'etiqueta d'«idéologies nazi-fascistes»[52], i que suposen un clar perill a la garantia dels drets defensats per aquesta organització.

A això la FMANU respon per mitjà d'un document de 7 de juny de 1968 en què es commina l'associació espanyola a proporcionar més documentació: «[...] a invité l'Association espagnole à donner de plus amples informations de base qui pourront être utilisés par le Rapporteur de ce Comité ad hoc dont la première tâche sera de

[50] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *FMANU*.
[51] «Manifestant son inquiétude pour l'existence de gouvernements incompatibles avec les buts formulés par la Déclaration universelle des droits de l'homme». *Íbidem.*
[52] *Íbidem.*

préparer un document à soumettre aux autres membres du Comité ad hoc»[53]. A partir d'aquí, es redacta un document amb el títol "Projet de resolution presenté par l'association espagnole sur les droits humans" en què, després de reafirmar les preocupacions mostrades, declara:

> «DECIDE la création au sein de la Féderation Mondiale des Associations pour les Nations Unies d'un Comité pour la sauvegarde des Droits Humains, élu a chaque Assemblée plénière parmis des réprésentants des divers Régions, oú les Associations membres pourraient porter plainte contre toute Violation des Droits Humains. Ce Comité après avoir vérifié et constaté l'authenticité des violations dénoncées rédigera un rapport au Comité Exécutif de la Fédération, qui décidera les mésures à prendre pour coordiner à travers de toutes les Associations membres une Campagne Mondiale, ayant pour but proumouvoir l'opinion publique internationale pressionner prés des autorités responsables des violations commises,
>
> PRIE le Sécrétaire Général de la F.M.A.N.U. de faire remettre cette Résolution au Sécrétaire Général des Nations Unies»[54].

Aquest document va suposar l'establiment regular d'un canal per a vehicular denúncies per part de les associacions dels Estats en què es violaven els drets humans. Això és especialment important per a Espanya, tota vegada que és l'estratègia seguida des de la seu de Barcelona, ciutat d'on parteix la demanda, i marca les directrius que seguiran Amics de les Nacions Unides envers el règim dictatorial: elevar les seves preocupacions a instàncies internacionals, amb una base documental sòlida perquè des d'allà es procedeixi a les accions pertinents, en la majoria de casos «proumouvoir l'opinion publique internationale pressionner prés des autorités responsables des violations commises»[55].

És una evidència que l'entitat volia internacionalitzar la situació espanyola, buscant l'ajuda externa per a sumar forces amb aquest objectiu. És en aquest sentit que el secretari general Anton Cañellas enviava una carta a diverses personalitats europees[56], l'abril de 1970:

---

[53] *Íbidem.*
[54] *Íbidem.*
[55] *Íbidem.*
[56] El mateix document detalla els receptors de la comunicació: «Sean Mc. Bride (Comisión Internacional de Juristas), Roman Jasica (secretary general ONZ a Varsòvia), Cristina C.M. de Aparicio (secretaria general Asociación Argentina pro Naciones Unidas), Andrew J. Guldvik (secretary general United Nations of Norway), Justice Michael A.

«De acuerdo con la Resolución 18-IV de la XXII Asamblea de la FMANU celebrada en Nicosia, referente a la participación de las Asociaciones para las Naciones Unidas en un amplio movimiento de solidaridad para la amnistía, con ocasión del 25 Aniversario de las Naciones Unidas, debo manifestarle que nuestra Asociación se siente muy afectada por el procesamiento de los Sres. Dtr. Juan Carreras Vicario Episcopal de la Diócesis de Barcelona y D. José Solé Barberá abogado defensor de los derechos sindicales de los obreros ante el Tribunal de Orden Público y Presidente del Departamento de Derechos Humanos de nuestra Asociación (este último se halla actualmente en la Prisión Provincial), por haber participado como oradores en un acto pro amnistía para los presos políticos y sindicales, celebrado en una parroquia de nuestra ciudad el pasado día cinco.

Nuestra Asociación se siente vivamente preocupada por estos hechos y desearía que, de acuerdo con la mencionada Resolución, se manifestara de la manera que usted crea más efectiva y oportuna la solidaridad expresada en el párrafo 7 de la susodicha Resolución.

Cordialmente le saluda,

Anton Cañellas»[57].

Un fet com l'empresonament de Carreras i Solé Barberà, conseqüència de la seva participació en un acte pro-amnistia, suposa la constatació de la manca de tota llibertat a l'Estat espanyol, que es pretén posar de manifest a ulls de l'exterior. Amb aquest document, Cañellas mostra la situació real del país, sense els subterfugis habituals de la dictadura, demanant ajuda per a la resolució del problema en qüestió i, alhora, superar les cotilles del règim en el camí a una democràcia que garanteixi els drets humans.

Triantafyllides (president of the WFUNA, Supreme Court, a Nicosia), Eva Bumenau (London N.W.B.), Porter Mc.Keever (executive vice-president United Nations Association of the United States of America), Hugh Walker (acting director General United Nations Association of Gt. Britain & Northern Ireland), Nicos Vassiliou (secretary general United Association of Cyprus), Robert Vautherin (B.I.T. Petit Saconnex, Geneve), Richard Harmston (secretary general ISMUN Centre International, Geneve), John Ennels (United Nations Association of Gt. Britain & Northern Ireland), Lars Ericksson (secretary general Svenska FN-Forbundet, Stockholm), Robert Dhur (secrétaire général Association Luxembourgeoise), Seiichi Yamagata (executive director United Nations Association of Japan), Professor Benjamin Akzin (president Israel Association for the United Nations), Brian O'Connor (honorary secretary Irish United Nations Asociation), Irén Komjat (secretary general, Magyar Ensa Tarsasag, Budapest), Dr. Peter-Alfons Steiniger (prasident Deutsche Liga für die Vereinten Nationem, Berlin, German Democratic Republic), Vasile Florea (secretary general Asociatia Romina Pentru Natiunile Unite, Bucharest), Hilkka Pietilä (secretary general Suomen YK-liitto, Helsinki), Franco A.Casadio (direttore Società Italiana per la Organizzazione Internazionale), Antonin Foukner (secretary general Ceskoslovenska Spolecnost pro Mezinarodni, Prague I Hradcany), Anette Angelinus (secretary general den danske FN-Forening, Copenhagen), Klaus Schoenthal (secretary general Deutsche Gesellschaft für die Vereinten Nationem, Bonn, Federal Republic of Germany)». Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Correspondència anys 1965-75 part 2*.

[57] *Íbidem*.

En aquest mateix ordre de coses, Anton Cañellas enviava una carta a Horace Perera, secretari general de la Federació Mundial d'Associacions de Nacions Unides, amb data de 29 d'octubre de 1971, en què es queixava de la suspensió de dos actes al Col·legi d'Arquitectes de Barcelona i a Ràdio Terrassa –en l'acte d'inauguració de la delegació de l'entitat en aquesta ciutat–, així com l'autorització d'assistència exclusiva dels membre de l'associació a un acte a celebrar a la seu del carrer Fontanella. Exposa les dificultats que viu l'entitat per a desenvolupar la seva tasca i demana ajuda:

> «Estos hechos confirman que las dificultades para nuestra Asociación no han menguado en absoluto sino que siguen la misma pauta de antes de nuestra clausura. La temática de las conferencias, como podrá usted comprobar, era puramente de un contenido de Naciones Unidas [celebració del dia de les Nacions Unides] y no rozaba de ningún modo la política interior del Gobierno español en el aspecto de los derechos humanos, lo que hubiese podido justificar la suspensión de los actos.
>
> Esta situación que imposibilita a nuestra Asociación el difundir los principios de las Naciones Unidas, limita nuestras posibilidades y nos causa grandes dificultades, tanto económicas como de tipo organizativo.
>
> Este Consejo Directivo es del criterio de que sólo y exclusivamente la intervención de la Federación puede aclarar nuestra situación ante las autoridades respectivas, por lo que en nombre de este Consejo Directivo, le ruego encarecidamente haga todos los esfuerzos posibles para estudiar "en situ" la mejor solución a los problemas que tenemos planteados, que de no superarlos podrían acarrear el fin o desaparición de nuestra Asociación»[58].

La resposta de Perera data de 16 de novembre i mostra el posicionament de la Federació Mundial davant aquests problemes, així com la legitimitat de l'organització davant dels governs mundials, atès que s'adreçarà al ministre d'afers exteriors: «I am in receipt of your recent letter. I am planning to write directly to the Spanish Foreign Minister about the disabilities placed on your Association. I also intend asking him to receive me so that I can place our views before him»[59]. Aquesta és la pressió exercida des de fora. El paper especialment estratègic dels Amics de les Nacions Unides permet una visió de la dictadura més enllà de les fronteres i que això és tradueixi en accions concretes a prop del govern, cosa que ens porta a ampliar els fronts oberts contra el

[58] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Permisos socials anys 1964-1977*.
[59] *Ibidem*.

règim, que ha de donar resposta no només a les iniciatives interiors, sinó també a les que venen de l'estranger i concretament d'una organització transnacional com la FMANU, en representació de la ONU.

Perera envia a l'entitat una còpia de la carta que, amb data de 23 de novembre de 1971, fa arribar al ministre d'afers exteriors, Gregorio López-Bravo:

> «I have received a letter from the United Nations Association of Spain outlining certain difficulties with wich it is faced. According to my source of information, I am told that a meeting wich was scheduled for 24th October could not take place as the Civil Authorities refused to grant the necessary permission.
>
> I am happy to note that the Association is now allowed to carry out certain programmes but I am distressed to learn that it is compelled to restrict these activities only to its membres. This means of course that the Association is not in a position to promote among the general public in Spain a greater understanding and deeper appreciation of the programmes and activities of the United Nations and its Agencies.
>
> I am sure, Your Excellency, that there is some misunderstanding here; Spain is a membre of the United Nations and Spanish delegations have voted for various Resolutions at the UN General Assembly and at the Unesco General Conference calling for greater public understanding and support for the United Nations and its Agencies. The principal function of a United Nations Association is to promote this understanding and support. One of the ways in which it can do this is through meetings and ceremonies of the kind which the Spanish Association was not permitted to hold on 23rd and 24th October; the letter being United Nations Day. Moroever, if a United Nations Association is allowed to conduct activities only for its members it would practically mean "preaching to the converted" because it can be assumed that those who join an Association are people really interested in the United Nations and its Agencies and their task is to promote a similar interest among others.
>
> I wrote to you on this subject in June of this year but I received no reply because the Permanent Delegation of Spain in Geneva inadvertantly send the letter to you rather late. My Federation's Executive Committee feels that it would be useful if Your Excellency will receive me in Madrid so that I can explain personally to you our position and also learn from you directly what the Association may have done to incure these restrictions. It will be very convenient if I can call on Your Excellency towards the end of Febraury, 1972.
>
> With my highest regards and awaiting an answer,

Yours faithfully»[60].

La comunicació fa extensiu al ministre el seu malestar per la prohibició rebuda pels Amics de les NN.UU. De forma directa, es lamenta per les implicacions que això comporta; a saber: l'actitud de les autoritats espanyoles impedeix la tasca de promoció dels valors de la ONU, atès que, defensa Perera, la principal via per a assolir aquest objectiu és la celebració de conferències i actes com els dels dies 23 i 24 d'octubre. Això representa un contrasentit amb el fet que «Spain is a member of the United Nations and Spanish delegations have voted for various Resolutions at the UN General Assembly and at the Unesco General Conference»[61]. De fet, el fons del missatge apunta a una de les moltes incongruències amb què conviu el règim: malgrat la seva pertinença a la ONU, cosa que implica l'acceptació dels seus principis bàsics i l'establert en la *Carta de les Nacions Unides*, Espanya actua de forma discordant amb aquests i no només vulnera sistemàticament els drets humans, sinó que impedeix a l'organització que representa la ONU a l'Estat desenvolupar les seves funcions de promoció. Si això no es pot fer més enllà dels propis socis dels Amics –estratègia utilitzada habitualment pel Govern Civil per a limitar la repercussió dels actes[62]– aquests plantejaments que es volen universalment acceptats no arribaran més enllà de qui ja està especialment sensibilitzat amb la qüestió.

No hi ha evidència d'una resposta per part del ministre d'afers exteriors en la documentació sobre l'entitat. Probablement per això Perera explica a Anton Cañellas en una carta de 5 de gener de 1972 que s'intentarà desplaçar a Madrid, via Barcelona, però que prèviament, en la seva estada a Nova York del dia 17 al 21, intentarà entrevistar-se amb el delegat permanent d'Espanya a l'ONU[63].

Un nou exemple de la utilització d'aquest canal d'actuació el trobem en el "Rapport et decisions de la vingt-cinquieme assemblee pleniere" de la FMANU, celebrada a

[60] *Íbidem.*
[61] *Íbidem.*
[62] Això és el què es va produir amb una conferència pronunciada per John Ennals, redactor de la Declaració Universal dels Drets Humans i vice-president de la FMANU. Ho explica Vicién: «L'autoritat governativa [...] va considerar potencialment perillosa la presència d'un personatge tan destacat, per la qual cosa en va intentar minimitzar tot el possible la presència. L'inicialment previst escenari del Col·legi d'Advocats va haver de ser substituït per la sala d'actes del local de l'associació al carrer Fontanella. Es reduïa així l'aforament i s'intentava, de pas, minvar la ressonància mediàtica de l'aforament». Enrique Vicién *Associació per a les...* pp. 22-23.
[63] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Permisos socials anys 1964-1977.*

Moscou entre l'1 i el 6 d'octubre de 1975. En el punt número 12 de les *Decisions* del capítol VII, es fa referència a la situació d'Espanya. La proximitat temporal amb les darreres execucions del franquisme marquen profundament la resolució per l'evidència clara de la «Violation des droits de l'homme en Espagne»[64]. Com és habitual en l'organització, però també en altres estudiades aquí, el marc de referència des d'on s'inscriu la crítica és un text establert i amb validesa internacional –sigui la Declaració Universal dels Drets Humans, sigui *Pacem in terris*–. Això confereix la legitimitat necessària a la declaració per construir un discurs fonamentat[65], que avança en l'exigència de canvis urgents en l'estructura de l'Estat espanyol per tal de garantir els drets fonamentals a l'Estat que la situació ha posat novament de manifest davant de tot el món en la llarga nit del 26 de setembre:

> «EXPRIME son opprobre envers ces actes inhumains,
> DEMANDE que cesse le régime de persécution et que soient rétablis immédiatement les droits et libertés fondamentales du peuple espagnol, et
> DECLARANT son absolue solidarité avec les forces démocratiques, patriotiques et antifascistes dans la lutte ininterrompue pour l'accomplissement des idéaux et des aspirations légitimes du peuple espagnol,
> PRIE le Secrétaire général de la FMANU de communiquer la présente résolution au Chef de l'Etat Espagnol»[66].

La resolució va més enllà, demanant propostes concretes que parteixen del suport a les forces democràtiques il·legals –i el més absolut rebuig a les autoritats– per a arribar a l'establiment d'un Estat de dret que acabi amb la llosa que suposa la dictadura. La comminació al secretari general de la Federació a traslladar el text a la màxima autoritat espanyola exemplifica perfectament el procediment habitual de pressió exterior al que se sotmet el règim. Es tracta d'una acció que difícilment es podria haver realitzat legalment des de l'interior del país[67], impulsada des d'una organització de pes

[64] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *FMANU.* El document es reprendrà en el capítol dedicat a la lluita de l'associació contra les execucions de setembre de 1975. Aquest informe es troba al costat d'un altre que parla de les violacions dels drets humans a Xile.
[65] «RAPPELANT la charte des Nations Unies, la Déclaration universelle des droits de l'homme et le pacte des Nations Unies relatif aux droits civils et politiques». *Ibidem.*
[66] *Ibidem.*
[67] Justícia i Pau constituí una interessant excepció en aquest sentit, comprensible només des de l'especial posició que li conferia la seva naturalesa d'entitat cristiana i la suma de fronts oberts a la dictadura. En aquest sentit, la presència dels Amics de les Nacions Unides a la celebració de Moscou és clau –que no definitiva, atesa la pròpia dinàmica de l'organització– per a un posicionament públic d'aquest estil.

internacional i que mostra l'aïllament de portes enfora de la dictadura, efecte que es va intentar pal·liar amb la famosa manifestació de la plaza de Oriente de l'1 d'octubre –mentre s'estava desenvolupant l'acte d'autoafirmació del franquisme amb la darrera aparició pública de Franco s'iniciava la sessió plenària de la FMANU que confirmava aquest arraconament de la dictadura espanyola– i la conxorxa internacional contra Espanya defensada pel dictador. Amb tot, la resolució genera no poques controvèrsies entre els representants dels diversos Estats presents a la sessió. Malgrat el desacord general amb l'actuació de les autoritats espanyoles alguns dels membres allà presents, com el francès o el nord-americà, consideren que la ingerència en un afer intern pot esdevenir perillosa; per contra, qualsevol canvi pot esdevenir un acte d'injustícia envers la societat espanyola i la recerca del reconeixement dels drets humans, segons el posicionament dels representants suecs o sudanesos, menys condicionats estratègicament per les relacions amb Espanya[68].

Aquest document il·lustra a la perfecció l'ús que Amics de Nacions Unides va fer de les institucions internacionals a les que estava adherida. Mostra que l'Estat espanyol no només és atacat des de l'interior, sinó que també rep missatges sol·licitant un canvi immediat de les accions però també l'estructura, des de fora –i des d'organitzacions el missatge de les quals té importància–. Aquesta repercussió exterior és un problema greu per a ell[69] i la seva imatge exterior queda greument malmesa amb les execucions de setembre de 1975, provocant la reacció d'autodefensa que assenyala el *contubernio* habitual. Bona mostra que aquesta no és una qüestió banal ens la dóna la discussió sobre la llei de premsa de 1966: «Desde el Ministerio de Información se intentaron

[68] «M. Leo. Nevas (Etats-Unis d'Amérique) s'étonne que l'Assemblée ne puisse pas reconnaître les violations des droits de l'homme partout où elles se produisent. Selon "Amnesty International", la torture a été pratiquée dans plus de trente pays. Son Association condamne le fascisme en Espagne comme partout ailleurs. A son avis, il serait plus constructif que les ANU se penchent sur les violations des droits de l'homme dans leur propre pays. Il suggère enfin qu'un petit groupe de travail rédige une résolution plus équilibrée que toutes les délégations pourraient accepter. M. Makkawi El Makkawi (Soudan) et M. Jerzy Glüksman (Suède) s'opposent à tout changement. Le deuxième de ces deux orateurs met l'Assemblée en garde contre ce qui pourrait édulcorer une résolution qui condamne le dernier Etat fasciste de l'Europe. M. Claude de Kemoularia (France) appuie la proposition visant à établir un petit comité pour préparer une "résolution efficace". Cette proposition ne recueille pas la majorité des deux-tiers requise. M. Marek Hagmajer (Pologne) propose de "poser maintenant la question". Cette proposition est appuyée et adoptée par l'Assemblée par 37 voix pour, 3 contre et 4 abstentions. La résolution est alors mise aux voix adoptée de la manière indiquée au Chapitre VIII-A. M. de Kemoularia (France) explique son vote en précisant que tout en condamnant les exécutions en Espagne son Association considère que toute ingérence dans les affaires intérieurs d'un pays est dangereuse». Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *FMANU.*

[69] Pau Casanellas *Morir matando*... p. 212.

contrarrestar las críticas internas, destacando los favorables efectos de la ley en el plano internacional»[70]. Sabem que això no va ser suficient per a enderrocar el règim, però podem constatar que sí que va contribuir de forma decisiva a que la seva agonia fos això, sense renaixement possible més enllà de la mort del dictador. Per tant, cal estimar com a important la tasca desenvolupada per Amics de les NN.UU. en el procés de deslegitimació i erosió del règim en el darrer franquisme.

3.3 El procés de Burgos i les seves conseqüències

El procés de Burgos[71] es va convertir en uns dels esdeveniments centrals del final del franquisme per la repercussió tant interior com exterior[72] i pel fet que conté alguns dels principals elements que marquen la dinàmica del règim i la dialèctica entre l'oposició i aquest. Es tracta d'un dels moments de major tensió al carrer, amb una intensa repressió que té importants efectes socials. L'etern problema de les autoritats en relació al control social[73] es posa de manifest en aquests esdeveniments: repressió *versus* relaxament. Així, quan «el Gobierno formado en octubre de 1969 pretendió mostrar de forma contundente su determinación de combatir el desafio etarra, la "subversión" en general, las huelgas obreras, los "desórdenes" universitarios y, en síntesis, todas les expresiones de disentimiento activo que estaban extendiéndose en

[70] Pere Ysàs *Disidencia y subversión*... p. 63.

[71] Per a un estudi monogràfic del procés veure: Federico de Artega *"ETA" y el proceso de Burgos: la quimera separatista*. Madrid, Editorial Aguado, 1971; Juan Carlos Laviana (ed.) *1970: el Proceso de Burgos, el gran juicio contra ETA*. Unidad editorial, Madrid, 2006.

[72] Prova del ressò del procés fora de les fronteres espanyoles són les publicacions: Gisèle Halimi *Le procès de Burgos*. Gallimard, París, 1971. D'aquesta obra en destaca el prefaci de Sartre, publicat posteriorment com a Jean-Paul Sartre *El Procés de Burgos*. Edicions E.C.T., Perpinyà, 1973; Pierre Celhay *Consejos de guerra en España: fascismo contra Euskadi*. Ruedo Ibérico, París, 1976; Kepa Salaberi *El proceso de Euskadi en Burgos: Sumarísimo 31-69*. Ruedo Ibérico, París, 1971. Igualment, "Espagne: le procès" *L'Express*. Núm. 1014. 14-20 de desembre de 1970. pp. 62-65. Andrés Vázquez de Sola *La franquíssima gràcia: procés de Burgos*. Editions catalanes de Paris, París, 1970. Aquest últim llibre il·lustra a la perfecció la difusió que es fa del conflicte a França, atès que es tracta d'un recull de premsa amb documents –articles i/o acudits satírics– de *Le Monde*, *L'Humanité*, *Charlie Hebdó* o *Le Figaro*, entre d'altres.

[73] «El margen de maniobra del franquismo era muy reducido: el mantenimiento de los instrumentos punitivos de los que se había dotado a finales de la década anterior era claramente contraproducente, pero, dada la capacidad movilizadora adquirida por la oposición, una relajación de la opresión habría beneficiado igualmente la articulación de la protesta». Pau Casanellas *Morir matando*... p. 114.

la sociedad española»[74] es va generar un efecte mobilitzador amb unes conseqüències difícils de predir per les autoritats.

La protesta és generalitzada en l'antifranquisme[75], amb una lluita pels condemnats –en forma de manifestacions i assemblees– que deslegitima la dictadura i es converteix en un clam per la democràcia. L'associació d'Amics de les Nacions Unides se situa clarament en aquest espai, com no podia ser d'una altra manera donada la seva determinació en la lluita per la defensa dels drets humans i contra la dictadura. Endemés, els fets es produeixen en un context de seguiment per part de les autoritats, ja que amb data de 14 de juliol de 1970 la Direcció General de Política Interior havia acceptat el registre de l'associació[76]. Els informes del Govern Civil –la resolució del Govern Civil data de 10 de febrer de 1971– expliquen les accions de protesta endegades per l'entitat: la seu del carrer Fontanella va acollir una reunió, de la que en va sortir una tancada de 16 intel·lectuals que es van declarar en vaga de fam, demanant la fi del procés i, com no, de la dictadura:

> «Vistas las actuaciones obrant [sic] en este Gobierno Civil, relacionadas con la ASOCIACIÓN DE LAS NACIONES UNIDAS EN ESPAÑA, y
>
> RESULTANDO: Que el día 2 del mes de diciembre pasado, a las ocho de la noche aproximadamente, se reunieron en el domicilio de la Asociación de las Naciones Unidas en España (calle Fontanella, nº 14) unas 30 personas y, después de dialogar abiertamente en tono de censura contra el Gobierno de la Nación por la forma de llevar a cabo la exigencia de responsabilidades penales a los miembros de la E.T.A., en el Consejo de Guerra que se estaba celebrando en Burgos en tales fechas, decidieron recluirse parte de los asistentes en dicho local, al objeto de poner de manifiesto su protesta, declarando la llamada "huelga de hambre".
>
> RESULTANDO: Que el número de personas voluntariamente recluidas fue de 16, todas las cuales manifestaron posteriormente no ser socios de la citada entidad; y que, durante su permanencia en el aludido domicilio social, fueron visitadas por numerosos

[74] Pere Ysàs "La crisis de la... p. 33.

[75] I la repressió que segueix a la declaració de l'Estat d'excepció porta a 1.221 ciutadans, 219 dels quals a la província de Barcelona. Pere Ysàs *Disidencia y subversión...* p. 135.

[76] El "Registro de Asociaciones" s'havia donat per vàlid; allà s'hi explicitaven els objectius de l'entitat: «Divulgar los principios y propósitos de las Naciones Unidas, así como la labor desarrollada por la Organización de las Naciones Unidas y sus organismos especializados. -Apoyar dicha labor, estimulando las colaboraciones de la misma. -Alentar los sentimientos de paz, solidaridad y cooperación entre los hombres mujeres y niños del mundo, sin hacer distinción por motivos de raza, nacionalidad o religión». Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Documents Govern Civil fins 1978*.

amigos y familiares, a quienes hicieron pública manifestación de sus propósitos y de su ostensible deseo de censurar la actuación oficial en el referido Consejo de Guerra, lo que fué [sic] objeto de reiterada información periodística»[77].

A la tancada, que es va allargar fins el dia 6 de desembre, s'hi suma la manca de col·laboració de la Junta de l'entitat que, segons denuncia l'informe, no emprèn cap acció per acabar amb l'acte de protesta; argumenten que, en cas que siguin socis és la seva responsabilitat de persuadir-los perquè desallotgin el local, mentre que si s'accepta que no ho són, s'estaria incorrent en un delicte que l'associació hauria de tenir interès en gestionar:

«RESULTANDO: Que en el intervalo de tiempo que medió entre la fecha de reclusión (noche del día 2) y la del desalojo (madrugada del día 6), la autoridad gubernativa realizó diversas gestiones cerca de la Junta Directiva de la mencionada Asociación, interesando la colaboración de la misma al objeto de instaran al desalojo de sus locales, por cuánto, si como parecía la aludida reclusión se había efectuado sin el consentimiento de dicha Directiva y por personas extrañas era evidente que existía un "allanamiento de morada" que podía ser impedido, primeramente mediante una gestión persuasoria y, en último extremo, poniendo los hechos en conocimiento de la Autoridad Judicial.

RESULTANDO: Que pese a las gestiones de la autoridad gubernativa con los directivos de la Asociación a que antes se ha aludido, lo cierto es que no hicieron uso de medio alguno para desalojar a los intrusos, lo que hizo inevitable la entrada de la Policía para realizarlo en la madrugada del día 6, tras la obtención del oportuno mandamiento judicial»[78].

L'evident conclusió que s'extreu dels fets és la identificació d'Amics de les NN.UU. amb l'acte de la seva seu. Sigui per acció o per omissió, la Junta s'ha situat al costat de les persones tancades al local i, per tant, contra les autoritats governatives. Aquesta és la mobilització de l'entitat contra el procés de Burgos:

«CONSIDERANDO: Que la actitud de la Junta Directiva de la expresada Asociación ha implicado un consentimiento tácito de los hechos que se perpetraron en su domicilio y una adhesión implícita a los mismos, si se tienen en cuenta que la autoridad gubernativa solicitó su colaboración para desalojar el citado domicilio, que de haberse prestado hubiera impedido la citada concentración de personas no socios de la entidad; por lo

[77] *Ibidem.*
[78] *Ibidem.*

> que la inhibición de los directivos hizo posible persistiera tan anómala situación, desde el día 2 hasta el 6 de diciembre próximo pasado, con la consiguiente publicidad»[79].

D'aquest fragment en destaca el problema que suposa la difusió de l'incident a nivell social, elevant encara més un nivell de tensió que desborda la capacitat de control del Govern Civil. De fet, el dia 4 la premsa ja es feia ressò de la tancada: «Un grupo de dieciséis personas se encerró en la sede de la Asociación de Amigos de las Naciones Unidas, con la decisión de no tomar alimentos. Al parecer no disponen de calefacción ni de luz. Entre los encerrados figuran abogados, escritores, médicos y miembros de otras profesiones»[80]. Malgrat no s'expliqui el motiu de les accions desenvolupades a la seu de l'entitat, sembla lògic pensar que el missatge és clar per a l'opinió pública barcelonina[81]. Al problema d'ordre públic que suposa la protesta d'un grup d'intel·lectuals i el posicionament d'una associació amb vincles importants a l'exterior s'hi ha de sumar l'efecte mobilitzador que poden tenir tals informacions –cosa que se sumaria a les protestes generalitzades a què ha de fer front el govern en aquests dies– en una de les províncies amb més alts índex de conflictivitat social[82].

Des del Govern Civil també es fa la lectura de la identificació de l'entitat amb els plantejaments de protesta que s'estan expressant a Fontanella, 14. És per això, i per la *publicitat* a què ens acabem de referir, que l'ordenament jurídic existent justifica una intervenció per part de les autoritats, des de la lògica de la repressió:

> «CONSIDERANDO: que el artículo 16 de la vigente Ley de Orden Público faculta a la autoridad gubernativa para "suspender las asociaciones que fomenten o desarrollen cualquier actividad perturbadora u organicen reuniones o manifestaciones ilegales"; y que la actitud observada por los directivos de la ASOCIACIÓN DE LAS NACIONES UNIDAS EN ESPAÑA antes referida, ha contribuido a fomentar la actitud desarrollada por quienes, al amparo de la permisión tácita que se les dio, pudieron realizar actos evidentemente contrarios a la unidad nacional y política de España, a que alude el art.º 2º apartado a) de la propia Ley.

---

[79] *Íbidem.*

[80] "Encierro en la Asociación de Amigos de las Naciones Unidas" *La Vanguardia española.* 4 de desembre de 1970. p. 33.

[81] Amb un seguiment sistemàtic de l'evolució dels fets en els següents dies per part de la premsa que es limita a informar que es manté la tancada a la seu d'Amics de les NN.UU.

[82] L'estudi de la documentació del TOP demostra que el 9'02 % dels detinguts provenen de Barcelona, només superats pel 10'23 % de Madrid en el període 1964-1976. Juan José Del Águila *El TOP. La represión....* p. 269.

> CONSIDERANDO: Que la propia actitud de los referidos directivos hizo posible también la publicidad de tales actos y que, al aludirse en ella a la citada Asociación podía colegirse, como evidentemente se hizo, por la opinión pública, la tácita adhesión de dicha Sociedad a los actos que en manifiesta posición perturbadora para el orden público se llevaban a cabo en su seno social»[83].

Atenent-se a això, s'afirma a la resolució, Amics de les Nacions Unides ha traspassat els límits dels seus estatuts i, per tant, ha anat més enllà de l'autorització governativa, cosa que resulta especialment greu quan això suposa un problema d'ordre públic per a les autoritats[84], atès que es tracta d'un discurs contrari al govern de l'Estat:

> «CONSIDERANDO: Que los Estatutos de la citada Asociación señalan los fines lícitos, concretos y determinados de la misma, y que entre ellos no puede estimarse implícita la realización de actos u omisiones que puedan contribuir a fomentar actitudes de colaboración con quienes, como los procesados por el Consejo de Guerra de Burgos, desarrollaron actividades, que, sin perjuicio de su calificación por la Autoridad judicial competente, es incuestionable su matiz perturbador del orden público y de la unidad nacional y política de España.
>
> CONSIDERANDO: Que, por lo expuesto anteriormente, la Asociación de las Naciones Unidas en España ha llevado a efecto una evidente desviación de sus fines y objetivo social y que, por ello, no ha atemperado su funcionamiento a lo dispuesto en el régimen orgánico regulado por la expresada Ley de Asociaciones; de todo lo cual se infiere la posibilidad de que la autoridad gubernativa pueda decretar la suspensión de sus actividades, a tenor de lo dispuesto en el artº 10 apartado 2º de la propia Ley, sin perjuicio de dar cuenta de tal acuerdo a la Autoridad judicial competente dentro del término de tres días»[85].

El mateix Anton Cañellas explicava anys més tard la duresa de la situació:

> «La veritat és que va ser una iniciativa que va aconseguir l'objectiu d'atreure l'interès de la opinió pública, no només del país sinó també de l'exterior, amb televisions estrangeres que s'acostaven fins a la seu per entrevistar els tancats... però la qüestió no era només propagandística, ja que hi havia una sèrie de persones en vaga de fam, hi havia la pressió policial, hi havia gent dels que es van tancar que creien que la nostra associació era una missió diplomàtica de Nacions Unides i que, per tant, gaudia de dret d'extraterritorialitat, i no: la nostra era una associació que es regia per les lleis

[83] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Documents Govern Civil fins 1978.*
[84] La llei d'ordre públic de 1959 blindava la qüestió: «tota actuació pública podia convertir-se en problema d'ordre, ja que la discrepància política violava la unitat política». Manel Risques *L'Estat a Barcelona*... p. 239.
[85] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Documents Govern Civil fins 1978.*

> franquistes d'associacions... en fi, va ser un moment molt dur, que va culminar amb l'entrada de la policia un dissabte a la nit, i es van endur els vaguistes detinguts, excepte Lídia Falcón, que va haver de ser ingressada a l'Hospital de Sant Pau per la gravetat del seu estat físic. Pocs dies després tots van ser deixats en llibertat i, afortunadament, Lídia Falcón es va recuperar de manera satisfactòria»[86].

Finalment, el Govern Civil va optar per la repressió en forma de suspensió de les activitats d'Amics de les Nacions Unides:

> «Este Gobierno Civil, por los precedentes expuestos y en uso de las atribuciones que les están conferidas por la legislación invocada y preferentemente por el artº 10 de la vigente Ley de Asociaciones ha resuelto decretar la suspensión de actividades durante el término de tres meses de la tan repetida Asociación de las Naciones Unidas en España notificándolo así a la eludida y también al Ilmo. Sr. Presidente de la Sala de lo Contencioso-Administrativo de la Audiencia Territorial, a los efectos previstos en el apartado 5º del propio artº 10.
>
> Lo que comunico a Vd. para su conocimiento y efectos, advirtiéndole que contra esta resolución podrá interponer recurso de alzada ante el Excmo. Sr. Ministro de la Gobernación en el plazo de quince días, a contar del día de la notificación»[87].

Començava un cessament de les activitats públiques de l'organització que s'allargaria per un període de tres mesos des del mes de febrer d'aquell 1971. El procés de Burgos, malgrat la gran significació que va tenir en el sentit que «per primera vegada, el règim cedeix a les pressions internacionals i a les mobilitzacions interiors i commuta les penes de mort que havia imposat en un judici»[88] deixa un rastre de repressió que afecta els qui han intercedit a favor dels processats i en contra de la dictadura, mostra de la deriva que prenia el règim i que no abandonaria fins a la fi dels seus dies[89]. Resulta igualment significatiu del funcionament de les autoritats, que van a remolc de la dinàmica social en el sentit que pràcticament sempre actuen amb posterioritat als esdeveniments. Aquesta política de fets consumats mostra la força dels moviments socials, així com la impossibilitat del règim de controlar aquestes dinàmiques contestatàries. Així, les autoritats procuren aturar els cops, tapar les fuites i pal·liar la

[86] Enrique Vicién *Associació per a les...* p. 109.
[87] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Documents Govern Civil fins 1978.*
[88] Pelai Pagès "El franquisme, un règim... p. 31. I afegeix: «serà la última vegada que ho farà». *Ibidem.*
[89] «El governador s'havia d'enfrontar a aquestes noves realitats amb els instruments fixats per l'autoritarisme immobilista que caracteritzà la dictadura fins a la mort de Franco i que s'imposà a les febles pretensions liberalitzadores». Manel Risques *L'Estat a Barcelona...* p. 245.

situació. Incapaç les més de les vegades d'avançar-se als esdeveniments, el Govern Civil ha de treballar els conflictes un cop aquests ja s'han desencadenat. En el cas que ens ocupa això es va traduir una dura sanció a l'entitat que en condicionaria la seva trajectòria.

En el mateix ordre de coses, l'incident ens dibuixa una entitat que exhibeix la seva significació en contra de la dictadura. Aquest suposa el pas definitiu d'Amics de les Nacions Unides cap a l'antifranquisme, amb un discurs obertament contrari al règim i iniciant accions públiques a nivell intern i extern, i fins i tot a prop de ministres de pes per tal de superar les estructures dictatorials.

Immediatament després de la resolució del Govern Civil –comunicada pel governador civil el dia 15 de febrer de 1971– l'associació inicia la lluita legal i de denúncia per la seva suspensió. És així com el dia 17 de febrer de 1971 s'emet un comunicat de premsa en què es queixen de la suspensió de les activitats per «no haber hecho uso de medio legal alguno para desalojar a las personas que, a partir del día 2 de diciembre del pasado año, se recluyeron en el local de la Asociación para llevar a cabo una huelga de hambre en pro de la abolición de la pena de muerte»[90], i s'explica que l'entitat ha interposat un recurs al ministre de la governació que seria desestimat. La resposta al recurs és taxativa:

> «CONSIDERANDO: Que los hechos alegados por el recurrente no desvirtúan los tenidos en cuenta por el Gobierno Civil de Barcelona para decretar la suspensión de actividades de la ASOCIACIÓN DE AMIGOS DE LAS NACIONES UNIDAS EN ESPAÑA, y comoquiera que dichos hechos implicaban un peligro para la unidad política y social de España, es obvio que la resolución impugnada fue ajustada a derecho»[91].

En aquesta línia de defensa de l'organització, s'apel·la al factor extern i la força de la FMANU per a intentar superar la suspensió governativa. Aquest missatge persegueix tal finalitat però, alhora, s'emmarca en la dinàmica de llançar protestes cap enfora contra les condicions de vida a l'Estat espanyol cap enfora, que serveixen per apuntalar encara més la visió que es pugui tenir del sistema dictatorial i amb un alt potencial

[90] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Permisos socials anys 1964-1977.*
[91] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Històric Associació per a les Nacions Unides a Espanya (1971-1980)-Memorial Democràtic.*

d'efecte retorn en forma de pressions al govern. Això es vehicula a través del "Rapport des faits qui ont abouit a la cloture de l'association espagnole pour les Nations Unies par ordre du prefet de Barcelone" que Anton Cañellas envia a Horace Perera el 28 de febrer de 1971, en què es queixa de la manca de respecte als drets humans del govern espanyol i que esdevé d'una gran utilitat per a entendre la visió dels fets que es té des de l'entitat:

> «1.-Le 2 Décembre 1970 a 20 h., 16 intellectuels de Barcelone (advocats, médicins, poetes, écrivains) non membres, se sont présentés à l'Association dans son domicili social et ont manifesté leur volonté aux membres du Secrétariat de rester dans notre domicile en "grève de la faim" pour l'abolition de la peine de mort, et que seulement par la force ils abandonneraient notre local. Le Secrétaire Général qui est présent avec d'autres membres du Comité Exécutif, leurs indique que notre Association n'a aucun force juridiques pour amparer leur séjour dans notre domicili, et qu'étant donné qu'ils n'étaient pas membres de l'Association, ils ne pouvaient pas rester dans notre local, mais qu'en tout cas la décision leurs appartenait à eux et que nous n'emploierons pas la force pour les obliger á abandonner notre domicili (ce qui serait en contre des principes des NN.UU.).
>
> 2.- Les 16 intellectuels, à 22h. entrent dans la salle d'actes et déclarent la "grève de la faim". Ils envoient a la Vice-Présidence du gouvernement un télégramme en lui communicant la décision de poursuivre celle grève jusqu'à obtenir l'abolition de la peine de mort.
>
> 3.- Le Comité Exécutif se reunit avec toute urgence et prend l'accord par unanimité de non ingérence dans cette grève. L'entrée à la salle d'actes est interdite à tous les membres de l'Association à fin d'éviter des complications ultérieures»[92].

Fins aquí el *rapport* es limita a explicar com l'associació es troba en aquesta situació per 16 intel·lectuals no socis, actuant des de la discreció per tal d'evitar complicacions posteriors que s'esdevenen a partir del moment en què la situació es fa pública per mitjà de la premsa[93]:

> «4.- Le 3 Décembre tous les journaux et les agences de presse diffusent cette "grève de faim" a l'Association. Les 16 "grévistes" se comportent correctement sans faire aucun scandale. La visite des familiers est autorisée per le Comité Exécutif.

[92] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Permisos socials anys 1964-1977*.

[93] A manca d'altra font d'informació donem per bona la idea que les autoritats s'assabenten de la reunió dels setze per la premsa, cosa que deixaria els cossos repressius de l'Estat en una posició ben galdosa.

> 5.- Le 4 Décembre les journaux announcent le continuation de la grève. A 19h deux agents de Police se présentent à l'Association et demanden des explications des faits aux membres du Sécretariat, qui leurs expliquent come se sent derroulés les evénements en soulignant que les grevistes no sont pas des membres. Aucune indication, ni verbale no par ecrit est remis par les agents de Police aux membres du Sécretariat. A 22h. Le Président de l'Association Dr. Puigvert prié par la Préfecture Par telephone, de medierdans cette affaire et de convaincre aux grévistes d'abandonner notre domicili, parle avex eux pendant plus d'une heure et leur demande de partir. Les grévistes se nient a cela et manifestent leurs désires de rester et que seulement la Police, et par la force, leur fera abandonar leur attitude. Le Dr. Puigvert parle par téléfone avec la Préfecture et communique aux autorités son échec dans sa gestion. Il est prié de nouveau de les convaincre; ce que le Président fait de nouveau per téléphone le lendemain sans aucun resultat»[94].

La gestió de Puigvert no va més enllà d'intentar convèncer els tancats de la necessitat d'abandonar les instal·lacions d'Amics de les Nacions Unides amb vistes a evitar una dura intervenció policial. Sense més èxit, la Junta no emprèn cap mesura addicional (però sí que fan anar un metge per a valorar la situació de les persones que ja feia tres dies que s'havien declarat en vaga de fam), mentre les informacions es van succeint:

> «6.- Le 5 Décembre les journeaux publient des informations sur la grève, à l'Association les grévistes se comportent correctement. Le Secrétaire appelle un docteur qui visitant touts les grévistes, qui son dans un état parfait de santé, sauf les conséquences normals de la manque de nourriture pendant trois jours.
>
> 7.- Le 6 Décembre vers 1,30h. La police "sous mandant judicial" entre dans l'Association ou seulement s'y trouvent les grévistes, qui sont deténus, interrogés, et remis en liberté par le juge
>
> 8.- Le Comité Executif append par les journeaux que les grévistes sont frappés par ordre du Péfet d'amendes ascillant de 10.000 a 37.000 pesetas»[95].

Així, detinguts, alliberats i multats els vaguistes, l'entitat segueix amb la seva normal activitat, que passa per la commemoració de la Declaració Universal dels Drets Humans i l'Assemblea ordinària[96]. La clausura, explica Cañellas, s'inicia amb la

---

[94] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Permisos socials anys 1964-1977.*

[95] *Íbidem.*

[96] «9.- L'Association reprends ses activités normales et programme un acte public le 10 Décembre en commemoration de la Déclaration Universelle des Droits Humains à la salle du College d'Architects, qui n'est pas autorisé par le Péfecture. Les sections de travail continuent leurs activités, le 10 janvier nous celebrons notre Assamblée ordinaire qu'est autorisé et nous procédons à la rénovation d'un tiers du Comité Executif». *Íbidem.*

intervenció policial de 10 de febrer, quan membres dels cossos de policia es presenten a la seu de l'entitat per fer-la efectiva. El president Puigvert pot aturar-la momentàniament per mitjà d'una conversa amb altes instàncies policials:

> «10.- Le 10 Février le Secretariat est convoqué par la préfecture à se rendre au domicile social où la police va à proceder à la clôture [?] de notre Association vers 17 h. A cette heure el sont présents tous les membres du Comité Exécutif qui ont pu être avertis. Deux agents de Police rédigent le "rapport" de la clôture, qu'est signe par Mr. Diez de Velasco, Dr. Mas Oliver, Vicepresidents, et Mr. Cañellas, Secrétaire Général, qui font les allégations pertinentes. Notre Président Dr. Puigvert parle par téléphone avec le Chef de Police, en absence du Préfet qui est á Madrid, et peut obtenir l'applaçament de la suspension. A 19,30h. la Police abandonne l'Association sans procedirà sa clôture»[97].

Tanmateix, ni les gestions ni les al·legacions poden evitar la clausura, que es fa efectiva el dia 15 de febrer[98]:

> «11.- Le 12 Février notre Président a un entretien avec le Préfet, qui manifeste, malgré les allegations de notre Président d'avoir fait les démarches raccontés au paragraphe 5, sa résolution de procéder a la clôture.
>
> 12.- Le 15 Février à 17 h. l'association est close definitivement par la Police. Le Comité Executif se reunit à toute urgence et prend l'accord de faire "appel" au Ministre de l'Interieur»[99].

Així, l'actitud del règim vers l'entitat provoca una reacció en cadena que fa internacional un conflicte que ja havia tingut prou incidència a l'estranger –el procés de Burgos i les seves conseqüències–. Altra volta, la repressió té efectes indesitjats per a les autoritats que, si bé per si sols no són capaços ni de fer-lo trontollar, sí que acaben contribuint a generar un desgast en les autoritats, inflamat per l'acció interna i per la imatge negativa que arriba des de l'exterior. És el que Ysàs sintetitzà en aquests termes: «La conflictivitat social i l'acció opositora van ser profundament

---

[97] *Íbidem.*

[98] Una nota de premsa de 16 de febrer informava del cessament de les activitats de l'associació: "Clausura de la Asociación de Amigos de la Naciones Unidas" *La Vanguardia española.* 16 de febrer de 1971. p. 34. La nota de premsa apareguda dos dies després explica el perquè de la clausura: «Las razones invocadas por la autoridad gubernativa son que la entidad no hizo uso de medio legal alguno para desalojar a las personas que a partir del dos de diciembre del pasado año se habían recluído en el local de la entidad para realizar una huelga de hambre en pro de la abolición de la pena de muerte», contra el que l'associació interposarà un recurs. "La clausura del local de la Asociación de Amigos de las Naciones Unidas. Nota de la entidad" *La Vanguardia española.* 18 de febrer de 1971. p. 30.

[99] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Permisos socials anys 1964-1977.*

desestabilitzadores per a la dictadura franquista: van erosionar-la externament i van contribuir a fracturar-la internament»[100].

La carta que el secretari general de la Comissió Internacional de Juristes, Niall MacDermot, envia una carta a Anton Cañellas ens dóna el pols de la situació a escala internacional:

> «Horace Perera m'a indiqué qu'il avait accompli toutes les démarches qu'il jugeait possible pour faire rouvrir les locaux de l'Association. Je crois avec vous que la cause fondamental de la clôture est bien l'activité admirable et incessante que, depuis des années, vous n'avez cessé de prodiguer à la cause des Droits de l'Homme.
> Je souhaite que la mesure arbitraire qui frappe ainsi l'Association sera rapidement reportée et je vous donne à nouveau l'assurance du soutien moral de la Commision internationale de Juristes à l'égard de l'Association des Amis des Nations Unies.
> J'interviendrai dans le sens que la WAFUNA et la CIJ croiont le plus approprié»[101].

La tornada a l'activitat d'Amics de les Nacions Unides es produeix amb la restricció dels seus actes per a socis, com a mesura de control amb vistes a impedir esdeveniments com els ocorreguts el desembre de 1970. Per tant, després de la repressió fulminant vers l'entitat arriba la malfiança –cosa que comporta una major atenció als seus actes– que implicà una limitació de la seva capacitat de difusió vers l'entorn.

La correspondència a tres bandes entre Horace Perera, Anton Cañellas i el subsecretari d'afers exteriors del govern espanyol, Gabriel F. De Valderrama Moreno, resulta especialment il·lustrativa dels plantejaments de cadascun d'ells. Així, aquest darrer explicava el perquè de la clausura en una carta de 12 de gener de 1972 enviada a Perera –en resposta a una comunicació d'aquest de 23 de novembre–: «En lo que respecta a las anteriores dificultades con que haya podido tropezar la Asociación, obedecen posiblemente, en mi opinión, a actividades por ella desarrolladas cuyos fines son extraños a los específicos de una asociación que tiene como único y exclusivo

[100] Pere Ysàs "Conflictivitat social, oposició política i crisi de la dictadura" a Jordi Font (dir.) *Història i memòria: el franquisme i els seus efectes als Països catalans*. Publicacions de la Universitat de València, València, 2007. p. 260.
[101] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Històric Associació per a les Nacions Unides a Espanya (1971-1980)-Memorial Democràtic.*

objetivo el promover el conocimiento de las Naciones Unidas por la opinión pública»[102].

Anton Cañellas mostra la seva indignació per la resposta del subsecretari d'afers exteriors i la situació en què els deixa la nova restricció governativa, fent una dura crítica al règim en carta enviada a Perera el dia 3 de març de 1972:

> «Si estos tipos de actividades [difondre el missatge de respecte als drets humans] –que son los objetivos exclusivos y específicos de nuestra Asociación– tropiezan con la consideración oficial de "actividad ilegal" o, en todo caso, de "actividad no grata al gobierno español", habrá que deducir que es la legalidad imperante en España o la política del gobierno las que no coinciden con los ideales y declaraciones de las NN.UU., pese a figurar el Estado español entre estas últimas. No sería por lo tanto nuestra Asociación la que tendría que abandonar sus objetivos y en consecuencia disolverse como Asociación, sino por el contrario, la legislación española y el comportamiento del gobierno los que deberían modificarse, o bien, en caso de no ser esto posible, debiera ser el Estado español quien abandonara su puesto en las NN.UU.»[103].

Es tracta d'un text d'especial duresa cap al règim i que posa en evidència el motiu central del xoc entre els Amics i les autoritats: si les seves accions de difusió dels valors de la ONU no caben en la legislació espanyola, essent aquest Estat membre de la citada organització, la conclusió és ràpida: la sortida d'Espanya de les Nacions Unides o el canvi democràtic. Atès que sabem del cert que l'entitat treballa perquè l'Estat s'acomodi a les directrius marcades per l'organització transnacional, el missatge d'Anton Cañellas apunta frontalment a la necessitat de posar fi a la dictadura.

El 17 d'abril de 1972 el mateix Perera respon a Gabriel F. De Valderrama Moreno, explicant que a l'Associació estan satisfets de la seva legalització, però es queixa de la restricció de les activitats únicament als seus membres: «I must tell you frankly that we are thakful to your Government for permitting the Association for the United Nations in Spain to resume its activities but we feel that insistintg [sic] that the Association

---

[102] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Permisos socials anys 1964-1977*.

[103] *Íbidem*. En aquest document Cañellas mostra el posicionament en bloc del Consell Directiu, atès que parla en nom seu.

restrict its activities to its membres defeats the principal purpose for which an Association is established»[104].

En definitiva, el procés de Burgos va esdevenir un punt d'inflexió en la vida dels Amics de les Nacions Unides en el sentit que va destapar les veritats dels dos agents implicats (la mateixa entitat i el govern espanyol): els primers es van posicionar clarament en contra de les autoritats i a favor del canvi democràtic; les autoritats, que havien conviscut amb la presència de l'organització fins al moment, van mostrar la seva cara més repressiva, clausurant-la per un període de tres mesos i limitant-ne la seva vida posterior, transmetent amb això un missatge clar d'intolerància cap a qualsevol atac, per molt que tingués el suport del germà gran. Els estatuts de l'entitat traçaven el camí, però aquest s'havia fet especialment clar arrel de l'actitud del règim.

3.4 Els Amics en defensa dels drets laborals

La naturalesa de l'associació d'Amics de les Nacions Unides la situava al centre de tota lluita que s'emmarqués en la defensa dels drets humans, cosa que la va fer intervenir en els diferents àmbits que afectaven la societat del període i, en conseqüència, entrar en contacte amb la major part dels nous i vells moviments socials que havien pres força en el tombant de la dècada dels setanta.

Aquest és el cas de la lluita obrera. La major part de la bibliografia que l'ha estudiat com a fenomen social de l'Espanya del franquisme li atribueix el paper de motor de la lluita contra la dictadura[105] a partir de la defensa dels drets laborals. Serà en aquest punt en què l'entitat entrarà en joc en més d'una ocasió. Aquí s'estudiaran les principals intervencions en el sector.

La primera acció coneguda a favor dels drets laborals se situa el 23 de desembre de 1966, en una proposta –per carta– al ministre de justícia, a través del secretari general

[104] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Permisos socials anys 1964-1977*.

[105] Per a citar-ne un exemple, entre l'àmplia varietat ja esmentada: «el movimet obrer, el més articulat i massiu de tots els moviments socials en aquell moment, va esdevenir camp d'experimentació i model per a altres moviments». Carme Molinero "Present i futur de la historiografia sobre el règim franquista. Balanç sobre algunes línies d'investigació i els seus resultats" a Jordi Font i Agulló (dir.) *Història i memòria*... p. 300.

tècnic, Marcelino Cabanas[106]: «En cuanto a la apertura hacia la independencia de los sindicatos con respecto a grupos extraños al auténticamente laboral, y del Estado, que sólo puede ser árbitro, no parte, sólo la nueva ley sindical en proyecto dará la medida de dicha independencia. (art.20.Der.Hum.). Ello facilita la ratificación de los acuerdos Internacionales del Trabajo de la O.I.T.»[107]. La demanda és clara i profunda: davant el projecte de llei sindical es planteja la necessitat d'establir uns sindicats lliures i formalment desvinculats del règim; això suposa desmuntar l'entramat sindical del franquisme i substituir-lo per un sistema de representació lliure, segons s'estableix en l'organització Internacional del Treball. El discurs va en la línia del moviment obrer desvinculat del corporativisme governamental –amb uns esforços capitalitzats per les recentment creades Comissions Obreres–: «los trabajadores más activos se inclinaban por un sindicalismo ajeno y hostil al régimen»[108]. Aquest va ser l'any d'unes eleccions sindicals en què «se pretendía encauzar y, a ser posible, controlar la contestación de los trabajadores con un deseo, bastante iluso, de moderar la conflictividad social»[109]. El projecte de llei pretenia, així, una neteja d'imatge, amb una reestructuració de «la OSE a fin de funcionar de manera totalmente autónoma de gobierno»[110]. Com explica Ysàs, «los dirigentes de la OSE, que tuvieron que aplicar una política de clara contención de contestación obrera, instalada en su propio seno, y hacer frente a la extensión de las CC.OO. y al crecimiento de la conflictividad laboral»[111]. La comunicació al Ministeri de Justícia s'ha d'analitzar com una mesura de pressió en un moment clau de l'evolució del règim culminat per la victòria d'aquest sindicat a les esmentades eleccions. Es pretén influir, empènyer en direcció a una major participació dels treballadors i en contra de les encarcarades estructures sindicals espanyoles. Es tracta d'un posicionament a favor dels drets dels obrers, en una lluita que es lliura des de la legalitat dels seus estatuts i el marc legislatiu internacional. Amb tot, la llei sindical de 1971 dista d'aquests principis aperturistes i «no satisfizo a casi nadie: ni a

[106] Es mostra aquí un fragment de la carta que serà utilitzda més endavant per a posar de manifest la lluita dels Amics pel respecte als drets humans.
[107] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Documents Govern Civil fins 1978*.
[108] Borja de Riquer *La dictadura*... p. 495.
[109] *Íbidem.*
[110] *Íbidem.* p. 496.
[111] Pere Ysàs *Disidencia y subversión*... p. 93.

los falangistas, ni a los empresarios, ni menos aún a los trabajadores más combativos»[112].

Per a Amics de les Nacions Unides, el 1966 suposa un moment en què aquesta va prenent el seu espai social i polític i amb unes relacions fluides amb les autoritats. Diem això perquè tal demanda –que es fonamenta en els principis internacionals establerts per la ONU– no va comportar cap daltabaix en aquesta relació, sense tenir més incidència en el debat de fons. Malgrat no influir en les autoritats és molt significativa d'un posicionament que prendria força amb el pas dels anys.

En aquest ordre de coses trobem la participació de diversos membres dels Amics en la trobada anual de la JOC de 1968, amb l'organització d'una exposició sobre els drets humans i la ONU. En aquests actes l'arquebisbe de Barcelona Marcelo González va pronunciar –en la homilia– paraules com: «llevar al mundo del trabajo y a la sociedad, toda la verdad, la paz, la libertad, el amor y la justicia a que Cristo nos invita constantemente»[113]. L'episodi ens mostra la dinàmica de funcionament de l'entitat, present a tot arreu on se la requereix per a difondre els principis de les Nacions Unides, en aquest cas per als drets laborals. Alhora, observem la capacitat de l'associació per a situar un peu a cada àmbit[114], ja que aquí la trobem a cavall del món obrer i l'Església[115].

Ja el 1970 Amics de les Nacions Unides va mostrar públicament la seva repulsa a la mort de tres manifestants obrers a Granada a mans de la policia[116]. Això ens situa a 1971, amb una entitat plenament significada i situada frontalment davant del govern;

---

[112] Borja de Riquer *La dictadura*... p. 497.

[113] "La juventud obrera católica celebró su «encuentro 68»" *La Vanguardia española*. 2 de juliol de 1968. p. 14.

[114] Sense anar més lluny, l'entitat va adreçar-se al ministre d'habitatge i al d'obres públiques el mes d'octubre de 1970 per recollir la protesta dels veïns de Can Tunis «a qui s'havia expropiat sense facilitar-los cap tipus d'allotjament». Enrique Vicién *Associació per a les*... p. 24.

[115] Aquesta intervenció seria similar a la desenvolupada per l'entitat que camina en paral·lel a Amics de les NN.UU, els Amics de la Unesco; una nota del Govern Civil de 9 d'abril de 1970 detalla: «Amparados en el "Club Amigos de la UNESCO" a efectos de solicitar la autorización gubernativa, un nutrido grupo de lo más furibundo del catalanismo extremoso: Juan Colominas Puig, Salvador Espríu [Sic], Sala Cornadó, Jaime Casanova, e incluso tomando parte activa en la organización y gestión del local, el marxista JOSE SOLE BARBERA, están gestionando con gran entusiasmo UNA MAGNA CONCENTRACIÓN a celebrar en el edificio PRICE el día 25 de abril actual, a la que piensan dar gran solemnidad, y RECAUDAR FONDOS para fines no confesables, que ellos dicen "a beneficio del Movimiento Obrero; y en Solidaridad con éste"». Arxiu Històric del Govern Civil de Barcelona *Correspondència dels governadors civils*. Caixa 705.

[116] Enrique Vicién *Associació per a les*... p. 24.

els ànims estaven més que crispats després del procés de Burgos i la prohibició de l'entitat per tres mesos. En aquest context, es va posar en marxa la maquinària que començà a establir com a protocol habitual l'apel·lació a instàncies internacionals per a la gestió d'un conflicte que des de dins semblava de difícil resolució. El secretari general Anton Cañellas envià a Wilfred Jenks, director general de la OIT a Ginebra, una carta el 20 de juliol de 1971 en els següents termes:

> «Señor:
>
> La Asociación de Amigos de las Naciones Unidas en España, miembro de la Federación Mundial de Asociaciones para las Naciones Unidas (FMANU) cuyos fines como usted conoce, son, la difusión y la promoción de los principios e ideales de las NN.UU. y de sus Organismos Especializados, ha manifestado en diversas ocasiones su preocupación en documentos dirigidos al Gobierno español, por el desarrollo de las relaciones laborales en nuestro país, insistiendo en la conveniencia, para un regulamiento de las mismas, de la ratificación de los Convenios nº 87 y 98 referentes a la libertad sindical y negociación colectiva, ofrecidos por ese Organismo Internacional para su ratificación a todos los gobiernos. Dichas ratificaciones regularían de una manera más eficaz, respetando los más elementales derechos humanos, las relaciones laborales entre obreros y patronos y contribuirían a la solución de conflictos, normales en las relaciones de producción y que ya han mostrado su eficacia en la mayoría de países europeos.
>
> Los continuos conflictos laborales que se suceden en todo el territorio del Estado español, se ven agravados y adquieren una desmesurada importancia por la imposibilidad de realizar un verdadero diálogo entre las partes en conflicto, por carecer de unas normas jurídicas que canalicen las discrepancias normales del mundo laboral»[117].

La queixa respon a una legislació que no permet la negociació col·lectiva[118] ni la llibertat sindical[119] establerta pels tractats internacionals –d'aquí la comunicació amb l'exterior–. La llei espanyola, arrel del problema, així ho estableix[120]:

---

[117] Arxiu de l'Associació per a les Nacions Unides a Espanya *Correspondència anys 1965-75 part 2*.

[118] Suspesa el 1968 «per evitar que els vencedors de les eleccions [les candidatures de CC.OO.] poguessin complir la seva missió». Martí Marín *Història del franquisme*... p. 301.

[119] Segons Ysàs, «la nueva Ley Sindical propugnada por Solís y los dirigentes de la OSE fue rechazada por CC.OO. y por los grupos opositores en cuanto significaba el mantenimiento de la falta de libertades y derechos sindicales básicos». Pere Ysàs *Disidencia y subversión*... p. 99.

[120] Sobre aquesta manca de drets laborals en la llei de 1971 Pere Ysàs explica: «La habitual desigualdad entre trabajadores y empresarios en el ordenamiento laboral y sindical se confirmaba una vez más: los empresarios podían decidir el cierre patronal, los trabajadores continuaban con el derecho de huelga prohibido y, por tanto, con su ejercicio penalizado». *Ibidem*. p. 110.